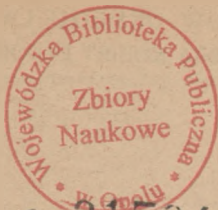

BIBLIOTECHKA SKRYPTÓW OKRĘGU LWOWSKIEGO
ORGANIZACJI PRZYSPOSOBIENIA KOBIEŃ DO OBRONY KRAJU

NAUKA SŁUŻBY

BIBLIOTECZKA SKRYPTÓW OKRĘGU LWOWSKIEGO
ORGANIZACJI PRZYSPOSOBIENIA KOBIEŃ DO OBRONY KRAJU

NAUKA SŁUŻBY

CM 315043

DRUKOWANO JAKO RĘKOPIS

NAKŁADEM

KOMENDY OKRĘGU LWOWSKIEGO O. P. K. DO O. K.

ODBITO W ZAKŁADACH GRAFICZNYCH D. O. K. VI.

Wpisano do Księgi Akcesyj

Akc. D1 nr 178 /2011/ CM

1. SŁUŻBA WEWNĘTRZNA.

I. POWINNOŚCI I PRAWA ŻOŁNIERZA.

1. Wartość siły zbrojnej.

O *wartości* siły zbrojnej rozstrzyga jej zdolność osiągnięcia zwycięstwa. Na zdolność tę składa się wartość żołnierzy, tworzących siłę zbrojną. Rozstrzygające znaczenie ma *duch*, ożywiający siłę zbrojną, który objawia się w poziomie i napięciu *cnót żołnierskich*.

2. Stanowisko żołnierza.

Obowiązki stanu żołnierskiego są *zaszczytnem powołaniem* obywatela. Mundurem obrońcy Ojczyzny żołnierz reprezentuje jej godność. Jego życie, jego zachowanie się w służbie i poza nią winno wpływać z zasadniczych cnót żołnierskich. Cnoty żołnierskie winny wyrabiać w sobie i członkinie O. P. K., przygotowujące się do służby w czasie wojny, tembardziej, że osiągnięcie ich daje *człowieka pełnowartościowego* w społeczeństwie.

3. Miłość Ojczyzny.

Źródłem cnót żołnierskich jest *miłość Ojczyzny*. Żołnierz, oceniający dobrodziejstwo istnienia własnego państwa nie będzie mierzył swych poświęceń, a konieczność ich stanie się mu zrozumiałą.

4. Karność.

Karność jest podstawą siły zbrojnej; bez niej najofiarniejsze wysiłki zostaną rozproszone i zmarnowane. Karność obowiązuje wszystkich żołnierzy od szeregowca do generała; każdy rozkaz musi być wykonany bezwzględnie i bez zastrzeżeń. Karność wojskowa wypływa ze zrozumienia wymogów zorganizowanej, zespołowej pracy, z poczucia obowiązku i honoru i z zaufania do przełożonych.

5. Koleżeństwo i braterstwo broni.

Z karnością łączy się *koleżeństwo i braterstwo broni*. Żołnierz dla towarzysza broni jest koleżeński, pomaga mu i szanuje go, ponieważ współpracując tworzy z nim jeden zespół i koleżeństwem wzmacnia ten zespół. Koleżeństwo nie może być fałszywie rozumiane, t. zn. prowadzące do osłabienia siły zbrojnej przez pomoc, lub tolerowanie występków, przynoszących ujmę wojsku.

6. Samodzielność i przedsiębiorczość.

Również z karnością łączy się *samodzielność i przedsiębiorczość*. Każdy żołnierz posiada swój zakres działania, w ramach którego wypełnia obowiązki, wykazuje inicjatywę i bierze na siebie całkowitą *odpowiedzialność*. Działa zawsze na korzyść całości; bezczynność gorsza jest od błędu.

7. Inne cnoty żołnierskie.

Odwaga i waleczność jest podstawową cnotą żołnierską. Żołnierz nie cofnie się nigdy przed wypełnieniem włożonych nań *obowiązków*, spełni swe za-

danie bez względu na przeciwności i niebezpieczeństwa. *Honor*, tj. poczucie godności osobistej i godności stanu, do którego należy — jest źródłem czynów i poświęcenia żołnierza. Żołnierz jest *prawdomówny*: jako człowiek odważny przyzna się zawsze do winy i weźmie za nią odpowiedzialność. Jest również *powściągliwy i opanowany w mowie*; gadatliwością nie zdradzi tajemnicy wojskowej, nie rozpowszechni nieprawdziwych pogłosek, nie zniesławi kolegów, przełożonych i wojska. Jest *moralny i religijny*. W życiu prywatnem pamięta, że nosząc mundur żołnierski reprezentuje całą siłę zbrojną.

8. Prawa obywatelskie żołnierza.

Żołnierzowi w służbie czynnej nie wolno należeć bez pozwolenia ministra spraw wojskowych do żadnych *stowarzyszeń cywilnych*. Nie wolno mu brać udziału w działalności *politycznej*, ponieważ jest sługą narodu, jako całości, a nie poszczególnych jego warstw czy stronnictw. Dlatego też nie posiada *czynnego prawa wyborczego* do sejmu i senatu; posiada jedynie prawo wyborcze *bierne*, jednak z chwilą wybrania zostaje przeniesiony w stan nieczynny aż do chwili wygaśnięcia mandatu. Żołnierza obowiązują pewne ograniczenia w publikowaniu drukiem swych prac, oraz redagowaniu pism.

II. HIERARCHJA WOJSKOWA.

9. Podporządkowanie.

Skład osobowy wojska stanowią *żołnierze*. Cechą podstawową wojska jest stopniowe *podporządkowanie*

poszczególnych żołnierzy od szeregowca do najwyższego zwierzchnika. Dla ustalenia czynności dowodzenia istnieją *szczególne starszeństwa i przełożenia*. (Podobna hierarchja istnieje też w kadrze instruktorskiej O. P. K.)

10. Starszy i młodszy.

Starszym jest ten żołnierz, który ma wyższy stopień wojskowy (przy równym stopniu wcześniejszą datę nominacji); *młodszy* — żołnierz o niższym stopniu. (To samo w kadrze instr. O. P. K.)

11. Przełożony i podwładny.

Przełożonym jest ten żołnierz, który ma prawo rozkazywania innym — *podwładnym* — kieruje ich służbą i jest odpowiedzialny za ich czynności. Z reguły przełożonym jest starszy. (To samo w kadrze instr. O. P. K.) Przełożonymi wszystkich żołnierzy są: prezydent Rzplitej i minister spraw wojskowych.

12. Stopnie wojskowe.

Wszyscy żołnierze dzielą się na dwie grupy: 1) oficerów i 2) szeregowych. Do grupy *oficerów* należą: a) generałowie: marszałek Polski, generał broni, generał dywizji, generał brygady; b) oficerowie sztabowi: pułkownik, podpułkownik, major; c) oficerowie młodszy: kapitan, porucznik, podporucznik. Do grupy *szeregowych* należą: a) podoficerowie: chorąży, starszy sierżant (st. wachmistrz, st. ogniomistrz), sierżant (wachmistrz, ogniomistrz), plutonowy, kapral; b) szeregowcy: starszy szeregowiec (starszy strzelec,

starszy ułan, bombardjer), szeregowiec (strzelec, ułan i t. d.).

13. Rozkaz.

Przełożony w sprawach służbowych porozumiewa się z podwładnymi za pomocą *rozkazów* pisemnych lub ustnych. Każdy rozkaz winien być wykonany przez podwładnych jaknajdokładniej, we właściwym czasie i według zamiarów rozkazującego.

14. Meldunek.

Podwładny w sprawach służbowych porozumiewa się z przełożonymi za pomocą *meldunku* pisemnego lub ustnego. Meldunek ustny składa się w postawie zasadniczej, zaczyna się on (po oddaniu honorów) od formuły: „panie (stopień), melduję posłuszenie:“ Jeżeli przełożony nie zna osobiście podwładnego — po wymienieniu stopnia przełożonego wymienia się własny stopień, nazwisko i ewentualnie oddział. Ta sama formuła obowiązuje przy porozumiewaniu się w sprawie służbowej ze starszymi. W O. P. K. obowiązują przepisy wojskowe: podwładne (młodsze) zwracają się do przełożonych (starszych) we wszystkich sprawach służbowych w formie meldunku, np. „pani komendantko szeregową NN melduję posłuszenie:“ Meldunek ma być sformułowany zwięźle i jasno.

15. Droga służbowa.

Wszelkie sprawy służbowe między przełożonymi a podwładnymi (rozkazy, meldunki i t. p.) przechodzą

tak zw. *drogę służbową*: sprawa od przełożonego, który rozstrzyga do podwładnego, który wykonuje (i odwrotnie) kolejno podawana jest do wiadomości wszystkich pośrednich przełożonych (wzgl. podwładnych).

16. Zachowanie się względem przełożonych i starszych.

Zachowanie się względem przełożonych i starszych jest zewnętrznym wyrazem karności, będącej podstawowym obowiązkiem żołnierza. Przepisy wojskowe zachowania się podwładnych i młodszych obowiązują również w O. P. K. Podwładny (młodszy) odnosi się do przełożonych (starszych) z szacunkiem w służbie i poza służbą. Zwracając się służbowo składa przepisowy ukłon, w rozmowie przyjmuje postawę zasadniczą, dopóki przełożony (starszy) nie pozwoli przyjąć postawy swobodnej, lub usiąść. Wywołany z szeregu odpowiada z miejsca: „jestem“, wywołany z poza szeregu: „na rozkaz panie (stopień)“; zbliża się do przełożonego dopiero na wyraźne wezwanie szybkim krokiem, zatrzymując się o 3 kroki przed przełożonym. Spotkawszy przełożonego lub starszego oddaje honory (p. 99).

III. WŁADZA DYSCYPLINARNA.

17. Władza dyscyplinarna.

Władza dyscyplinarna jest to prawo bezpośredniego nakładania kar na żołnierzy, wyłamujących się z pod karności wojskowej, tj. posłuszeństwa i swych

obowiązków. Władzy dyscyplinarnej podlegają przewinienia lżejsze, cięższe natomiast, podpadające pod postanowienia karne obowiązujących ustaw karane są drogą sądową. Najniższym przełożonym, mającym władzę dyscyplinarną jest dowódca kompanii (względnie równorzędny); władza dyscyplinarna przywiązana jest nie do stopnia, lecz do funkcji. Im wyższa funkcja, tem szerszy zakres kar.

18. Kary dyscyplinarne.

Kary dyscyplinarne dzielą się na kary: 1) porządkowe, 2) aresztu i 3) degradacji. Kary *porządkowe* są to: nagana, nagana pisemna (tylko dla oficerów), codzienne meldowanie się w oznaczonym ubiorze i oporządzeniu (do 7 dni), roboty poza kolejnością (do 14 dni), odebranie prawa przebywania poza koszarami po capstrzyku (do 28 dni, tylko dla podoficerów), zakaz opuszczania koszar lub kwater (do 28 dni). Kary *aresztu*: areszt lekki (do 28 dni; ukarany pełni służbę, a osadzony zostaje w zamknięciu od ukończenia zajęć dziennych do pobudki); areszt średni (do 21 dni, ukarany nie pełni służby, lecz pozostaje cały czas w zamknięciu celkowym z zakazem palenia tytoniu, kontrolą listów i t. p.); areszt ścisły (do 14 dni, zamknięcie jak w areszcie średnim z postem o chlebie i wodzie). Kara *degradacji* (pozbawienia stopnia) stosowana jest tylko do szeregowych; zdegradowany przeniesiony zostaje do innego oddziału. Degradacja oficera nastąpić może tylko mocą wyroku sądowego z jednoczesnem wykluczeniem z wojska.

19. Zażalenia i prośby.

Żołnierzowi, który czuje się pokrzywdzonym przysługuje prawo zażalenia. *Zażalenie* wnosi się drogą służbową, najwcześniej w dzień, najpóźniej w trzy dni po zdarzeniu, na które żołnierz się żali; jeśli droga służbowa przechodzi przez przełożonego, na którego żołnierz się żali, omija się go, meldując mu jednak o wniesieniu zażalenia. Zażalenie dotyczące kary dyscyplinarnej wnosi się dopiero po odbyciu kary. Podobnie drogą służbową idą prośby. *Prośba* musi być uzasadniona i wniesiona tylko we własnem imieniu; próśb zbiorowych się nie wnosi.

IV. GARNIZON I KOSZARY.

20. Garnizon.

Miejscowość, w której stale przebywa siła zbrojna nazywa się *garnizonem*; siła zbrojna, przebywająca stale w tej miejscowości nazywa się *załogą* garnizonu. Komendantem garnizonu jest zazwyczaj najstarszy dowódca; jest on odpowiedzialny za należyty tok służby garnizonowej, oraz bezpieczeństwo, porządek i karność w garnizonie.

21. Koszary.

W czasie pokoju wojsko pomieszczone jest w *koszarach*, przejściowo na kwaterach, lub w obozie. Komendantem koszar jest najstarszy dowódca: odpowiedzialny jest on za porządek koszarowy, wyznacza warty i posterunki, stałe miejsca zbiórki dla oddziałów i t. d. Na widocznych miejscach umieszcza się

w koszarach tablice orjentacyjne, oraz instrukcje przeciwpożarowe. Żołnierze kwaterują w izbach drużynami, plutonami i kompanjami; w każdej izbie mieści się spis kwaterujących, inwentarza, oraz wykaz przełożonych. Łóżko żołnierskie musi być cały dzień porządnie posłane, rzeczy umieszczone przepisowo na półkach i wieszakach; na noc składa żołnierz rzeczy w kostkę. Każda izba żołnierska ma komendanta izby (najstarszy z kwaterujących), odpowiedzialnego za porządek i zachowanie się żołnierzy w izbie. Sprzątania izby dozoruje dyżurny, wyznaczany codziennie z pośród kwaterujących szeregowców. Wojskowe przepisy koszarowe obowiązują również na kursach skoszarowanych i obozach O. P. K.

22. Przepisy alarmowe.

Alarm jest środkiem do osiągnięcia bezzwłocznej gotowości bojowej załogi lub oddziału. Na sygnał alarmowy żołnierze udają się jaknajspieszniej do swych oddziałów i oddziały w pełnem oporządzeniu stają na wyznaczonych placach zbiórki. W koszarach (w garnizonie) pozostaje tylko służba wartownicza i inspekcyjna.

23. Służba inspekcyjna.

Organem dowódcy w sprawach kontroli i ogólnego nadzoru nad całokształtem toku służby i porządkiem jest *służba inspekcyjna*. W garnizonie pełni służbę inspekcyjną oficer inspekcyjny garnizonu (jest przełożonym wart garnizonowych), w pułku oficer inspekcyjny pułku (jest przełożonym wart pułkowych), w bataljonie podoficer inspekcyjny bataljonu, w kompanji podoficer i żołnierz służbowy.

V. TOK SŁUŻBY W ODDZIALE.

24. Pododdział.

W wojsku najmniejszą jednostką poniekąd jeszcze samodzielną pod względem organizacyjnym i administracyjnym jest *kompanja* (pododdział). W kompanji obowiązuje pewien ustalony tok służby; wzorowany na nim jest tok służby w jednostkach O. P. K.

25. Obowiązki szefa.

W wojsku pomocnikiem dowódcy kompanji w sprawach służby i porządku jest *sierżant-szef* kompanji. Podobnie pomocnicą komendantki jednostki jest *szef*: pomaga w prowadzeniu kancelarji (ewidencji), prócz tego w małych oddziałach przeprowadza raport poranny, przedstawia do raportu służbowego i ustawia go, przeprowadza zbiórki.

26. Obowiązki drużynowych.

W wojsku najmniejszą jednostką, wchodzącą w skład kompanji jest *drużyna*. Jednostki O. P. K. dzielą się również na drużyny. Przełożoną drużyną jest *drużynowa*, odpowiedzialna za porządek i służbę w drużynie. Prowadzi książeczkę drużynową, melduje stan drużyny przy raporcie porannym, przedstawia do raportu służbowego przez szefa.

27. Obowiązki służbowych.

W wojsku *podoficer służbowy* kompanji, wyznaczany codziennie jest organem kontrolnym wewnętrznego porządku i służby w kompanji, oraz pomocni-

kiem szefa kompanji. Jego zastępcą i pomocnikiem jest *żołnierz służbowy*; specjalnym jego obowiązkiem jest przynoszenie raportów i rozkazów. W jednostkach O. P. K. obowiązki służbowej i jej zastępczyni są analogiczne, jak w wojsku, z tem, że w czasie pracy zimowej w oddziale stałym odpadają obowiązki, związane z zamieszkaniem i wyżywieniem w koszarach (na obozie), a służbowe wyznacza się tylko tygodniowo, lub od zbiórki do zbiórki.

28. Porządek dzienny.

W wojsku dzień rozpoczyna się sygnałem do wstawania: *pobudką*. Po gimnastyce porannej, ubraniu się, umyciu, zjedzeniu śniadania i odśpiewaniu modlitwy odbywa się *raport poranny*, po nim zaś zajęcia. Po zajęciach odbywa się *raport służbowy*, obiad i odpoczynek, poczem znowuż zajęcia. O godz. 18-tej (w niedzielę i święta o 11-tej) szef odczytuje przed frontem kompanji *rozkaz dzienny*; po rozkazie następuje kolacja i czas wolny aż do *capstrzyku*, który jest sygnałem udania się na spoczynek. W O. P. K. ściśle obowiązuje porządek dzienny na obozach i kursach skoszarowanych; w oddziałach stałych zostaje odpowiednio do toku zajęć (zbiórek) zmodyfikowany i oba raporty odbywają się zazwyczaj razem na początku zbiórki, można z niemi łączyć i rozkaz.

29. Raport poranny.

Raport poranny (kompanijny), ustalający stan kompanji w danym dniu odbiera dowódca kompanji od dowódców plutonów. W. O. P. K., zwłaszcza w mniej-

szych oddziałach w pracy zimowej stosuje się jeszcze raport, który obowiązywał w wojsku przed 1931 r. Przeprowadza go szef. Na rozkaz szefa „drużynami zbiórka“ drużynowe ustawiają swe drużyny (komenderując: „1 drużyna — zbiórka!“, „2 drużyna — zbiórka!“ i t. d.) wedle numerów porządkowych w dwa szeregi, drużyny o nieparzystym numerze w pierwszym, o parzystym w drugim szeregu, drużynowe na prawem skrzydle swych drużyn. (Drużyny ustawiają się tak, by drużynowe drużyn parzystych kryły na drużynowe nieparzystych: 2-ga za 1-szą, 4-ta za 3-cią i t. d.). Na rozkaz: „drużynami raport“ drużynowe jednocześnie wykonują krok naprzód ze zwrotem w lewo, komenderują swym drużynom „baczność“ i udają się przed szefa tak, by jednocześnie stanąć przed nią o 3 kroki w szeregu według kolejności drużyn, (salutują). Szef komenderuje: „kompanja (hufiec) na moją komendę — spocznij“ i kolejno odbiera od drużynowych raport ustny i pisemny. Składanie raportu przez drużynowe: drużynowa staje na bacznąć, (salutuje), i melduje: „p. szefie, drużynowa X-tej drużyny melduje posłuszenie: stan drużyny..., obecnych..., nieobecnych..., do raportu...“, podaje szefowi raport pisemny, (salutuje) i spoczywa. Po odebraniu raportu od drużynowych szef komenderuje: „drużynowe — wstąp“, drużynowe jednocześnie stają na bacznąć, (salutują), robią w tył zwrot i wstępują na swoje miejsce. Szef po uzgodnieniu raportów drużynowych wydaje komendę odliczenia i składa raport komendantce kompanji (hufca) przy jednoczesnem oddawaniu honorów przez kompanję: „baczność! na prawo patrz! pani komendantko szef hufca melduje posłuszenie: stan hufca i t. d“.

30. Raport służbowy.

Raport służbowy odbiera komendantka. Do raportu służbowego ustawia szef szereg w następującym porządku: zdająca i odbierająca służbę służbowej, zdająca i odbierająca służbę zastępczyni służbowej, meldujące o opuszczeniu zbiórki, przybyciu z urlopu i t. p., wnoszące prośby i zażalenia, przedstawione do raportu karnego. Każda przedstawia swą sprawę w formie meldunku wojskowego.

31. Rozkaz dzienny.

Rozkaz dzienny odczytuje szef przed frontem kompanji, ustawionej w dwuszereg. Rozkaz zawiera: wyznaczenie służbowych, wyciąg z rozkazów władz wyższych, nominacje, rozkład zajęć na dzień (zbiórkę) następny, przydziały i inne sprawy personalne, pochwały, kary, sprawy porządkowe, sprawy materiałowe. Na baczność wysłuchuje kompanja nagłówka, służby, wyciągu z rozkazu władz wyższych i podpisu komendantki; reszty na spocznij.

VI. SŁUŻBA WARTOWNICZA.

32. Służba wartownicza.

Służba wartownicza jest jedną z najważniejszych służb żołnierskich podczas wojny i pokoju. Zadaniem jej jest zabezpieczenie dobra państwowego i osób, powierzonych pieczy wojskowej, utrzymanie porządku publicznego, oraz niekiedy uświetnienie uroczystości i osób. Podczas pokoju jest przygotowaniem do służby na czatach w polu. Jest ona probierzem odpowiedzial-

ności, obowiązkowości, wytrwałości i karności żołnierza. To też wykroczenia przeciw przepisom służby wartowniczej, nawet gdyby nie wynikały z nich bezpośrednia szkoda podlegają surowym karom.

33. Rodzaje wart.

Warty mogą być: ze względu na zadanie *ochronne*: strzegą miejsc, przedmiotów i osób powierzonych ich pieczy, i *honorowe*: służą do uczczenia symboli, uzmysławiających świętości państwowe, władz i osób. Ze względu na to kto je wystawia: *garnizonowe*, należące do garnizonowej służby wartowniczej, i *wewnętrzne*, należące do wewnętrznej służby wartowniczej (oddziałów).

34. Zasadnicze określenia.

Wartą nazywa się oddział, pełniący służbę wartowniczą. *Posterunek* jest to stanowisko, na którym (lub w obrębie którego) żołnierz pełni obowiązki wartownicze. *Wartownik* — żołnierz, pełniący obowiązki wartownicze na posterunku. *Wartownia* — pomieszczenie, w którym znajduje się warta.

35. Skład i przełożeni warty.

Warta składa się: z *dowódcy warty*, jego *zastępcy*, o ile dowódca jest oficerem, *rozprawdzających* (po jednym na 3—4 posterunki) i *szeregowych* przeznaczonych do pełnienia służby wartowników. *Przełożonymi* wart garnizonowych są: prócz dowódcy warty komendant garnizonu i oficer inspekcyjny garnizonu.

Przełożonymi wart wewnątrznych są: prócz dowódcy warty dowódca formacji, wystawiającej wartę i jego organa inspekcyjne.

36. Obowiązki wartownika.

Wartownik pełni służbę na posterunku według szczegółowych przepisów, przewidzianych dla danego posterunku, oraz według przepisów ogólnych, obowiązujących na wszystkich posterunkach. Przepisy te, od których bezwarunkowo nie wolno odstąpić, są następujące:

Wartownikowi nie wolno na posterunku oddawać broni nikomu, nawet swoim przełożonym, z wyjątkiem rozprawdzającego i dowódcy warty. Z obrębu swego posterunku nie wolno mu odejść nawet w niebezpieczeństwie życia. W tych wypadkach, gdy w bezpośrednim pobliżu zagrożone jest życie ludzkie, lub dobro państwa wolno mu się oddalić, lecz tylko na taką odległość, by mógł nadal spełniać ciężące na nim zadania. W razie zachorowania pod żadnym warunkiem nie wolno samowolnie opuścić posterunku: głosem, świstawką, przez kogoś z przechodniów, lub strzałem alarmowym zawiadamia dowódcę warty o swoim zasłabnięciu. Strzałem alarmowym również daje znać, jeśli doraźna pomoc lub bezzwłoczne wkroczenie warty jest konieczne. Nie wolno mu siedzieć, opierać się o ścianę, spać, jeść, palić, śpiewać, wdawać się w rozmowę, przyjmować podarunków lub jakichkolwiek przedmiotów, choćby tylko w przechowanie, nie wolno mu załatwiać potrzeb naturalnych, ani zdejmować oporządzenia. Zmienić lub zwolnić z poste-

runku wartownika może tylko: jego rozprowadzający, dowódca warty i zastępca dowódcy warty. Wartownik na posterunku ma prawo do wydawania rozkazów w zakresie swej służby wszystkim osobom cywilnym, oraz żołnierzom bez względu na stopień; wobec starszych występuje z zachowaniem form należnego szacunku, jednak winien wymusić posłuszeństwo choćby użyciem broni.

37. Użycie broni.

Jeżeli na głośne wezwanie wartownika „stój — kto idzie“ wezwany nie zatrzyma się — wartownik powtarza pytanie, otwierając bezpiecznik wzgl. nabijając karabin; gdy mimo to wezwania nie usłuchano woła poraz trzeci „stój — będę strzelał“ i w razie nieusłuchania robi użytek z broni.

38. Znaki rozpoznawcze.

Znaki rozpoznawcze służą do rozpoznania przez wartownika zbliżających się osób, oraz do wzajemnego rozpoznawania się patroli i rontów. Znak rozpoznawczy jest ściśle tajny, składa się z dwóch wyrazów: 1 — *hasło* — jest nazwą jakiegoś przedmiotu, 2 — *odzew* — nazwą miejscowości. Wartownik po zatrzymaniu nadchodzącej osoby (oddziału) rozkazuje: „zbliżyć się — dla podania hasła“ (przy oddziale tylko dowódca) i przypuszczając na odległość przyciszonego głosu, z bronią gotową do użytku pyta o hasło. W razie właściwej odpowiedzi przepuszcza, oraz na żądanie sam podaje odzew, w przeciwnym razie — przytrzymuje.

39. Służba dyżurna.

Przy bramach koszar, składach mniej cennych materiałów i t. p. często pełnią szeregowi służbę dozoru lub *dyżurną*. Nie są oni wartownikami i przepisy służby wartowniczej nie obowiązują podczas pełnienia służby dyżurnej.

2. ORGANIZACJA SIŁ ZBROJNYCH.

I. POJĘCIA WSTĘPNE.

40. Naród pod bronią.

Wojna współczesna jest wojną *narodu*, którego część walczy orężnie na froncie, reszta zaś współdziała z walczącymi w kraju. Wojna ta toczy się nie tylko za pomocą broni palnej i chemicznej, lecz również za pomocą broni ekonomicznej i moralnej, obliczona jest nie tylko na pokonanie orężne, lecz przede wszystkim na wyczerpanie ekonomiczne i moralne przeciwnika. To też walkę prowadzi — prócz siły zbrojnej, jak dawniej — całe bez wyjątku społeczeństwo. Musi ono przystosować się do warunków wojennych i wydobyć z siebie cały zasób sił i energji; nie tylko oddać sile zbrojnej jak-największy zapas sił żywych, lecz zorganizować wszystkich nie walczących bezpośrednio w potężną armję gospodarczą i ukuć nie mniej potężną broń moralną — ducha. Te czynniki dopiero, obok odpowiednio przygotowanego wojska umożliwią przetrwanie i zwycięstwo sile zbrojnej i państwu. Członkinie O. P. K. winny pamiętać, że w organizacji „narodu pod bronią“

wielką rolę odegrają kobiety, stanowiące podczas wojny większość społeczeństwa wewnątrz kraju.

41. Komitet Obrony Państwa.

Skutkiem charakteru nowoczesnej wojny: organizacji „narodu pod bronią” — przygotowanie państwa do obrony spoczywa nie tylko na sile zbrojnej, lecz i na wszystkich władzach państwowych. Opiniodawczym i doradczym organem rządu w sprawach, dotyczących przygotowania obrony państwa jest *Komitet Obrony Państwa*. Rozpatruje on zagadnienia związane z obroną i opracowuje wytyczne i wnioski dla mobilizacyjnego organizowania sił państwa we wszelkich dziedzinach. Rząd na podstawie opinii Komitetu O.P. pobiera decyzję i przekazuje poszczególnym ministrom jej wykonanie. Przewodniczącym Komitetu Obrony Państwa jest Prezydent Rzeczypospolitej, w skład Komitetu wchodzi: prezes rady ministrów jako wiceprzewodniczący, generalny inspektor sił zbrojnych jako główny referent (bez wysłuchania jego opinii Komitet nie może powziąć uchwały), ministrowie: spraw woj-skowych, wewnętrznych, zagranicznych i skarbu. Ponadto powołani być mogą w charakterze członków inni ministrowie i osoby z poza gabinetu, jeżeli przedmiot obrad dotyczy zakresu ich działania.

42. Zadanie sił zbrojnych.

Siły zbrojne są narzędziem władzy wykonawczej państwa, stoją one na straży godności, całości i niepodległości państwa, oraz ustroju państwowego, stanowiąc rękojmię obrony państwa przeciw wszystkim

jego nieprzyjaciołom. W czasie wojny są siły zbrojne narzędziem walki, zapewniającej obronę państwa, w czasie pokoju ośrodkiem przygotowania narodu do wojny.

43. Organizacja sił zbrojnych.

Organizacja sił zbrojnych jest to ujęcie żywych i materialnych sił społeczeństwa, przeznaczonych do walki, w pewne specjalne formy. Formy te, dające możność kierowania siłą zbrojną tak, by mogła ona spełnić swe zadanie różnią się dość znacznie od innych form organizacyjnych zespołów w państwie. Podstawą organizacji sił zbrojnych jest *karność* i stosunek przełożenia (*podporządkowanie*), oraz podział na współdziałające jednostki. W organizacji uwzględnione być muszą: dowodzenie, mobilizacja i administracja. Formy organizacyjne zmieniały się z biegiem czasu, i różnią się obecnie w poszczególnych krajach, zależnie od wielu warunków: sposobu prowadzenia walki, rozwoju techniki, stanu ekonomicznego i t. p.

II. SYSTEMY UZUPEŁNIANIA SIŁ ZBROJNYCH.

44. Systemy uzupełniania sił zbrojnych w Europie.

Jednym z najstarszych systemów tworzenia sił zbrojnych w Europie było *pospolite ruszenie*: wszyscy obywatele zdolni do noszenia broni wyruszali na wojnę na pewien okres czasu. W w. X-tym począł utrwalac się system *lenniczny*: rycerze (tworzący już odrębny stan) otrzymywali od panującego ziemię jego w lenno pod warunkiem stawiennictwa na wojnę wraz z odpo-

wiednim poczem. Po wojnach krzyżowych rozwinął się system wojsk stałych zaciężnych, werbowanych *ochotniczo* z zawodowych żołnierzy, nieraz cudzoziemców — następnie system wojsk stałych narodowych, uzupełnianych drogą przymusowego *poboru* z pośród chłopów. Fryderyk Wilhelm pruski wprowadził system *kantonalny*, polegający na podziale terytorjum państwa na pewną ilość kantonów, z których każdy dostarczał określoną ilość rekruta do swej jednostki wojskowej. Rewolucja francuska zapoczątkowała system *konskrypcyjny* — spisywania wszystkich pełnoletnich mężczyzn, jako obowiązanych do służby wojskowej, jednak z prawem zastępstwa. Wreszcie Prusy wprowadziły *powszechny obowiązek służby wojskowej*, przyjęty obecnie prawie w wszystkich państwach: każdy obywatel bez różnicy majątkowej obowiązany jest do odbycia stosunkowo krótkiej służby wojskowej czynnej, poczem zaliczony zostaje do rezerw, uzupełniających wojsko na wypadek wojny.

45. Systemy uzupełniania sił zbrojnych w Polsce.

W Polsce systemy uzupełniania siły zbrojnej szły nieco odmiennym torem. Obok pospolitego ruszenia, zwoływanego za pomocą wici, już za Mieszka I. pojawiły się przyboczne drużyny książęce, stanowiące zawiązek wojska stałego. System lenniczy w swej czystej, zachodniej formie u nas się nie przyjął — znacznie dłużej za to; niż na zachodzie przetrwało pospolite ruszenie; równoległe z niem istniały wojska stałe, zaciężne: kwarciane (od kwarty — czwartej części dochodów królewskich, obracanych na ich

utrzymanie). Batory utworzył piechotę z poboru „łanową“ (chłopi ze wsi królewskich), za Władysława IV. tworzone wojsko i drogą poboru chłopów (1 na każde 28 „dymów“). Wraz z chyleniem się państwa do upadku zmniejszała się coraz mocniej — w przeciwieństwie do państw sąsiednich — liczba stałego wojska. Reforma Sejmu Czteroletniego, powiększająca ilość wojska przy stosowaniu dawnego, „dymowego“ systemu poboru przyszła już zapóźno. Po rozbiorach w okresie Napoleońskim tworzone wojsko różnymi systemami — od ochotniczych Legjonów Dąbrowskiego, przez pospolite ruszenie szlachty do francuskiego systemu konskrypcyjnego. Powstania opierały się na zaciągu ochotniczym. Po wojnie światowej odrodzone siły zbrojne polskie oparte są na powszechnym obowiązku służby wojskowej.

46. Systemy organizacji sił zbrojnych.

Niezależnie od sposobów rekrutacji istniały i istnieją różne systemy organizacji sił zbrojnych w związku z czasem czynnej służby i gotowością bojową. Wojsko *stałe* w czystej postaci (ta sama ilość zawodowych żołnierzy stale służących, oraz jednostek wojskowych podczas pokoju, jak i podczas wojny) — nie istnieje dziś już nigdzie; jedynie Anglja wobec bezpieczeństwa granic, oraz państwa, pokonane w wojnie światowej przymusowo na mocy traktatów pokojowych posiadają wojska zbliżone do stałych, uzupełniane systemem werbunkowym. (W państwach pokonanych, szczególnie w Niemczech, poza wojskiem oficjalnem kadre siły zbrojnej stanowią na wzór wojskowy zorganizowane

policja, żandarmerja, oraz liczne i silne związki przysposobienia wojskowego). System wojska *kadrowego* (Polska, Francja, Włochy i wiele innych) podczas pokoju tworzy stałe kadry dla każdej formacji, gdzie kolejno szkolą się poszczególne roczniki: w razie wojny kadry zwiększają swój stan liczebny kilkakrotnie, wchłaniając przeszkolone rezerwy przy niezmienniej ilości formacji. Przy systemie kadrowym siły zbrojne stanowią zawsze niemal zupełnie gotowe do walki narzędzie. System *ramowy* (Czechosłowacja, częściowo Z. S. R. R., wprowadzany w coraz większej ilości państw) szkoli również poszczególne roczniki w formacjach, jednak część formacji w związku ze skróconym czasem służby czynnej na pewne określone okresy zredukowana jest tylko do kadr zawodowych, część zaś likwidowana zupełnie; podczas pokoju więc siła zbrojna składa się częściowo z kadr, częściowo zaś tylko z ram dla kadr. Narzędziem gotowym do walki staje się dopiero z chwilą mobilizacji. Przy systemie *milicyjnym* (Szwajcaria) nie ma podczas pokoju ani kadr, ani ich ram — istnieje tylko pewna ilość personelu instruktorskiego, przy pomocy którego tworzy się formacje doraźnie, na czas ćwiczeń: krótkiego przeszkolenia rekruta, lub kursów powtarzających. Siła zbrojna powstaje dopiero w chwili mobilizacji.

III. POWSZECHNY OBOWIĄZEK WOJSKOWY.

47. Powszechny obowiązek wojskowy.

Siła zbrojna w Polsce, oparta na *powszechnym obowiązku wojskowym*, zorganizowana systemem *kadrowym* składa się z żołnierzy zawodowych, służących

przez czas dłuższy, i niezawodowych, kolejno pełniących służbę podczas szkolenia. Powszechnemu obywatelowi wojskowemu podlegają na podstawie konstytucji wszyscy *obywatele polscy* (oraz przebywający na obszarze Rzplitej, którzy nie mogą wykazać się obywatelstwem obcym) płci męskiej. Powszechny obowiązek wojskowy obejmuje: 1) obowiązek zgłoszenia się do spisów poborowych i stawiennictwo do poboru, 2) obowiązek służby wojskowej (czynnej, w rezerwie i w pospolitem ruszeniu) i 3) obowiązek meldowania się i stawiennictwa na zebrania kontrolne.

48. Służba wojskowa.

Obowiązek służby wojskowej rozpoczyna się z początkiem tego roku, w którym obywatel kończy 21 lat życia (wiek poborowy; w czasie wojny wiek poborowy przesuwają na rok kalendarzowy ukończenia 19 lat) i trwa: w służbie czynnej do 23 roku, w rezerwie dla szeregowych do 40, dla oficerów do 50 roku, w pospolitem ruszeniu dla szeregowych do 50, dla oficerów do 60 roku życia. Poborowi, urodzeni w jednym roku stanowią rocznik poborowy. Przed stawiennictwem do poboru w roku, w którym dany obywatel kończy lat 20 obowiązuje zgłoszenie się w urzędzie gminnym celem umieszczenia w spisie poborowych. W następnym roku obowiązuje stawienie się przed komisją poborową, aż do uznania wzgl. nieuznania za zdolnego do służby czynnej. Do służby *czynnej* stawiają się poborowi, uznani za zdolnych, oraz ochotnicy na wezwanie P. K. U. Termin wcielenia poborowych do służby czynnej ustala co-

rocznie minister spraw wojskowych. Poborowi, odbywający w tym samym roku służbę czynną stanowią kontyngent; liczebność kontyngentu ustala się corocznie ustawowo. Służba czynna trwa 2 lata (w kawalerji i artylerji konnej 2 lata i 1 miesiąc, w marynarce wojennej 2 lata i 3 miesiące). Po odbyciu służby czynnej przechodzą żołnierze do *rezerwy*; służba w rezerwie polega na odbywaniu ćwiczeń przez szeregowych łącznie 14 tygodni (jedno ćwiczenie nie dłuższe nad 6 tygodni), przez oficerów łącznie 36 tygodni (jedno ćwiczenie nie dłuższe nad 8 tygodni — wszystkie przed 40 rokiem życia; oficerowie mogą jednak być powołani na ćwiczenia dodatkowe do 50 roku życia), corocznem stawianiu się na zebrania kontrolne, oraz osobistem zgłaszaniu się na wezwania władz w sprawach wojskowych. Podczas służby w *pospolitem ruszeniu* (żołnierze zwolnieni z rezerwy oraz zaliczeni do kat. C. i D. przez komisję poborową) ćwiczeń się nie odbywa, obowiązują tylko zebrania kontrolne i stawiennictwo w razie mobilizacji.

49. Czynności przygotowawcze do poboru.

Corocznie urzędy gminne na podstawie wyciągów metrykalnych urzędu stanu cywilnego sporządzają rejestry mężczyzn, podlegających obowiązkowi służby wojskowej, którzy kończą 18-ty rok życia i mieszkają w obrębie gminy. Następnie na podstawie spisów poborowych z gmin starostwa sporządzają listy poborowych, z których 1 egzemplarz przed poborem przesyłają do P. K. U. celem założenia ksiąg ewidencyjnych danego rocznika. Pobór zarządza minister spraw

wojskowych, a przeprowadza minister spraw wewnętrznych; pobór główny odbywa się w maju, w razie niedoboru mogą się odbywać pobory dodatkowe.

50. Komisje.

O zdolności poborowych do służby wojskowej orzekają na podstawie przeglądu *komisje poborowe*, w skład których wchodzi: starosta jako przewodniczący, oraz przedstawiciele władz wojskowych, cywilnych i samorządowych I. instancji. W wypadkach wątpliwych decydują *komisje rozpoznawcze*, w których skład wchodzi: wojewoda jako przewodniczący, przedstawiciele władz wojskowych, cywilnych i samorządowych II. instancji. Uchwały komisji rozpoznawczej są ostateczne.

51. Kategorie.

Komisja poborowa zalicza poborowego do jednej z *kategorji*:

- kategoria A — zdolny do służby czynnej
- „ B — czasowo niezdolny do służby wojskowej
- „ C — zdolny do służby w pospolitem ruszeniu z bronią
- „ D — zdolny do służby w pospolitem ruszeniu bez broni
- „ E — zupełnie niezdolny do służby wojskowej.

Zaliczeni do kat. B. stają do poboru w następnym roku, aż do zaliczenia do jednej z pozostałych kategorii. Służba czynna może być odroczonea poborowym,

którzy utrzymują samodzielnie rodzinę, są jedynymi właścicielami gospodarstw rolnych, odbywają studia teoretyczne lub praktyczne.

52. Służba pomocnicza i świadczenia.

Obowiązkowi *służby pomocniczej* podlegają od chwili zarządzenia mobilizacji wszyscy mężczyźni od 17-tego do 60-tego roku życia, wolni od służby wojskowej. Dla kobiet służba pomocnicza jest ochotnicza; wszystkie te, które ukończyły przysposobienie wojskowe mają moralny obowiązek stawić się do służby pomocniczej na wypadek wojny. Pozatem od chwili ogłoszenia mobilizacji państwo ma prawo powołać wszystkich zdolnych do pracy, nie tworzących składu sił zbrojnych obywateli bez różnicy płci w wieku 17 do 55 lat do pełnienia pracy fizycznej lub umysłowej, bezpośrednio lub pośrednio potrzebnej do celów zaopatrzenia sił zbrojnych i obrony państwa. Są to t. zw. *świadczenia osobiste*. Ponadto wszyscy obywatele podczas wojny podlegają oboowiązkwowi *świadczeń rzeczowych*, oraz obowiązkowi odstępowania zwierząt i środków przewozowych na rzecz obrony państwa.

IV. BRONIE I SŁUŻBY.

53. Podział.

Siły zbrojne dzielą się zależnie od swego terenu walki na: *wojsko lądowe*, walczące na lądzie i nad nim — oraz *marynarkę wojenną*, walczącą na morzu i wodach śródlądowych i nad niemi. Wojsko ze względu na różniczkowanie zadań i środków dzieli się na *bronie i służby*.

54. Bronie.

Zadaniem broni jest bezpośrednia *walka* za pomocą ognia, ruchu i środków technicznych. Żaden rodzaj broni nie może zupełnie samodzielnie przeprowadzić zadań bojowych; są one skuteczne pod warunkiem ścisłego współdziałania różnych broni. Do broni głównych należą: piechota, kawalerja, artylerja, inżynierja i aeronautyka.

1) *Piechota z czołgami*. Piechota jest bronią, której przypada najcięższe zadanie w walce. Zdobywa ona teren i utrzymuje go za pomocą ognia i ruchu. Walczy w każdym terenie bez względu na porę dnia i roku. Zorganizowana jest w pułki piechoty (84 p. p.), pułki strzelców podhalańskich (6 p. s. p.), bataljony strzelców, bataljon manewrowy i pułk czołgów. Barwa otoków na czapkach i łapek na kołnierzach — granatowa, wypustki żółte (p. p. i p. s. p.), wypustki seledynowe (baony manewrowe i strzelców), otok pomarańczowy i proporczyk pomarańczowo-czarny (pułk czołgów).

2) *Kawalerja z samochodami pancernymi*. Głównem zadaniem kawalerji jest rozpoznanie nieprzyjaciela i utrzymanie łączności. Działa ona przez swą szybkość i łatwość poruszania się. Kawalerja zorganizowana jest w pułki szwoleżerów (3 p. szw.), pułki ułanów (27 p. uł.), pułki strzelców konnych (10 p. s. k.), szwadrony pionierów i szwadrony samochodów pancernych. Na czapkach otoki i na kołnierzach proporczyki w barwach zależnie od pułku.

3) *Artylerja z pociągami pancernymi*. Zadaniem jej jest niszczenie sił żywych i urządzeń nieprzyjaciela.

skich, oraz przeszkód dalekim i potężnym ogniem. Zorganizowana jest w grupy artylerji (11), pułki artylerji polowej (30 p. a. p.), pułki artylerji ciężkiej (10 p. a. c.), pułk artylerji najcięższej (p. a. n.), pułk artylerji górskiej (p. a. g.), pułk i samodzielne dywizjony artylerji przeciwlotniczej, dywizjony artylerji konnej (14 d. a. k.), kompanje artylerji pieszej, dywizjony pomiarów artyl., dywizjony pociągów pancernych. Na czapkach otoki ciemno-zielone, na kołnierzach łapki ciemno-zielone z wypustkami: czarną (pap. i pag.), szkarłatną (pac.), malinową (pan.), żółtą (przeciwlotn.), granatową (piesza), białą (pomiarów); poc. panc. — otok czarny i proporczyk czarny z żółtem.

4) *Inżynierja* w walce wykonuje te roboty techniczne, które wymagają fachowego wykształcenia i nie mogą być wykonane przez inne bronie, oraz prowadzi walkę minową. Składa się z saperów i wojsk łączności. Zorganizowane jest w a) brygady i bataljony saperów, bataljony mostowy, elektrotechniczny, silnikowy, mostów kolejowych i b) grupy łączności, pułki łączności, pułk radiotelegraficzny, bataljony telegraficzne, stacje telegraficzne i radiotelegraficzne. Otok na czapce czarny, łapki na kołnierzu czarne z wypustką szkarłatną (saperzy) i chabrową (łączność).

5) *Aeronautyka* ma zadania przedewszystkiem rozpoznawcze, pozatem łączy i walczy. Zorganizowana jest w grupy aeronautyki, pułki lotnicze, bataljony balonowe i sztabową eskadrę treningową. Płatownice pułków lotniczych zależnie od zadań dzielą się na obserwacyjne, myśliwskie, i niszczycielskie

(czyli bombardujące — dzienne i nocne). Barwa wojsk aeronautycznych na otokach i łapkach — żółta.

35. służby.

Zadaniem służb jest dostarczenie broniom wszystkiego, co im do życia i walki jest potrzebne. Znajomość służb jest szczególnie ważna dla członków O. P. K., gdyż jest to teren ich pracy na wypadek wojny. Część służb, które prócz pełnienia swych zadań szkolą swój personel tworzy formacje, zorganizowane na wzór formacji broni. Służby nie szkolące albo posługują się personelem wspólnym z bronią której służą, albo, o ile nie są związane z pewną bronią korzystają z personelu wszystkich broni. Administracyjnie mogą być zupełnie samodzielne, lub też być przydzielone do innej, większej służby. W miarę rozwoju techniki równolegle z wyłanianiem się nowych potrzeb powstają nowe służby; podczas wojny powstają służby, których niema podczas pokoju. Służby dadzą się podzielić na grupy; podział ten może być przeprowadzony różnie — przyjmujemy następujący: a) służby uzupełniające, b) słu. zaopatrujące czyli administracyjne, c) słu. bezpieczeństwa i porządku, d) słu. utrzymania ducha bojowego i e) słu. przewozowo-komunikacyjne (powstają podczas wojny).

56. Służby uzupełniające.

Zadaniem służb uzupełniających jest uzupełnianie sił zbrojnych w ludzi i konie. Nie tworzą one formacji, personel ich uzupełniany jest z personelu broni. Należą do nich służba poborowa i służba remontu.

1) Zadaniem *służby poborowej* jest uzupełnianie sił zbrojnych w ludzi, oraz ewidencja i administracja rezerw. Organa kierownicze centralne: minister spraw wojskowych (II wiceminister) przez szefa biura uzupełnień; okręgowe: dowódcy O. K. przez inspektorów poborowych. Organa wykonawcze służby poborowej są to powiatowe komendy uzupełnień (P. K. U.), które: współpracują z władzami administracyjnymi w przygotowaniu i przeprowadzeniu poboru, przygotowują i przeprowadzają wcielenia, załatwiają wszelkie sprawy, związane z obowiązkiem służby czynnej, ochotniczej i pomocniczej. Prowadzą ewidencję oficerów i szeregowych rezerwy i pospolitego ruszenia, oficerów w stanie spoczynku, oraz osób, obowiązanych do służby wojskowej według zawodów i specjalności; przygotowują mobilizację szeregowych rezerwy i pospolitego ruszenia, załatwiają sprawy dotyczące ćwiczeń rezerwistów oraz raportów i zebrań kontrolnych. Załatwiają sprawy inwalidów i osób wojskowych, zaginionych skutkiem działań wojennych.

2) Zadaniem *służby remontu* jest uzupełnianie sił zbrojnych w konie, oraz ewidencja i klasyfikacja koni dla potrzeb wojskowych. Organa kierownicze: minister spraw wojskowych (wiceministrowie), dowódcy O. K. Organami wykonawczymi są rejonowi inspektorzy koni, którzy wykonują czynności, związane z ewidencją, przeglądem i poborem zwierząt pociągowych i wozów,, oraz współpracują z instytucjami państwowymi i samorządowymi w sprawach hodowli zwierząt pociągowych.

57. Służby zaopatrujące.

Zadaniem służb *zaopatrujących* czyli *administracyjnych* jest zaopatrywanie sił zbrojnych w pieniądze, wszelkiego rodzaju materiał i zapewnienie im pomocy sanitarnej i weterynaryjnej. Organami kierowniczymi służb zaopatrujących są (naczelne): minister, II wice-minister, departamenty służb z szefami departamentu danej służby na czele; (okręgowe): dowódcy O. K., okręgowe szefostwa służb z szefami danej służby na czele. Organa kierownicze przewidują i oceniają potrzeby sił zbrojnych i mające je pokryć zasoby, stawiają wnioski w sprawach organizacji, mobilizacji, wyszkolenia i użycia służb, wydają szczegółowe rozkazy organom wykonawczym w sprawach gromadzenia i użycia zasobów, kierują administracją personalną służb i materiałową, dysponują kredytami oraz sprawują stały nadzór techniczny nad działalnością organów wykonawczych. Organami wykonawczymi są instytuty badań technicznych oraz zakłady (zaopatrzenia), posiadające swe składnice. Zadaniem zakładów służb jest zakup, odbiór, wytwarzanie i przetwarzanie zasobów, ich przechowywanie, konserwacja, naprawa, oraz ich wydawanie wojsku. Do służb zaopatrujących należą: sł. uzbrojenia, sł. inżynierji, sł. aeronautyki, sł. intendentury (wraz z taborową), sł. zdrowia (wraz z weterynaryjną), służba budownictwa.

1) Zadaniem *służby ubrojenia* jest zaopatrywanie sił zbrojnych w materiał uzbrojenia: broń, amunicję, środki wybuchowe i sprzęt walki chemicznej. Organa wykonawcze: Inspekcja Techniczna Uzbrojenia (bada zużycie materiału i przedkłada wnioski w sprawie

wyszkolenia personelu i konserwacji materiału), Instytut Badań Materiałów Uzbrojenia (prowadzi i wykorzystuje studia i doświadczenia nad materiałem uzbrojenia), Wojskowy Instytut Gazowy (prowadzi i wykorzystuje studia i doświadczenia nad materiałem walki chemicznej), Wojskowy Zakład Zaopatrzenia Uzbrojenia, posiadający składnice uzbrojenia główne z filjami i pomocnicze (zakup, odbiór, przechowywanie, naprawa i wydawanie jednostkom materiału uzbrojenia). Służbę uzbrojenia wewnątrz formacji broni i służb pełnią oficerowie materiałowi przy pomocy podoficerów broni. Stł. uzbrojenia: łapki na kołnierzu szmaragdowe z czarną wypustką.

2) *Służba inżynierji* obejmuje stł. saperów, łączności i samochodów. Zadaniem jej jest zaopatrywanie sił zbrojnych w materiał inżynierski: saperski, fortifikacyjny, kolejowy, łączności, samochodowy i broni pancernej. Organa wykonawcze: Instytut Badań Inżynierji (przeprowadzanie i wykorzystywanie studjów i doświadczeń, oraz sprawowanie nadzoru technicznego nad wytwarzaniem materiału inżynierskiego), Wojskowy Zakład Zaopatrzenia Inżynierji z głównymi składnicami łączności, samochodową, saperską, inżynierską, nawierzchni kolejowych, mostów kolejowych, narzędzi i taboru kolejowego, — oraz z pomocniczymi składnicami inżynierji (zakup, odbiór, przechowanie, konserwacja i wydawanie jednostkom materiału inżynierskiego). Barwy — jak w broni.

3) *Służba aeronautyki* zaopatruje siły zbrojne w materiał lotniczy, balonowy i meteorologiczny. Organa wykonawcze: Instytut Badań Technicznych Lot-

nictwa (przeprowadzanie i wykorzystywanie studjów i doświadczeń, oraz współpraca z instytucjami cywilnymi w zakresie materiału lotnictwa), Centrum Badań Lekarsko-Lotniczych, Wojskowy Zakład Zaopatrzenia Aeronautyki ze składnicami: lotnictwa i balonową, Główna Stacja Meteorologiczna.

4) *Służba intendentury* jest jedną z najważniejszych służb, gdyż zapewnia zasadnicze utrzymanie wojska. Zadaniem jej jest normowanie uposażenia pieniężnego, zaopatrywanie sił zbrojnych w żywność, furaz materiał mundurowy i kwaterunkowy, oraz administrowanie kredytami wszystkich służb administracyjnie samodzielnych. Organa służby intendentury dzielą się na centralne, okręgowe, rejonowe i garnizonowe. Centralne organa wykonawcze: Instytut Techniczny Intendentury (przeprowadzanie i wykorzystywanie studjów i doświadczeń, opracowywanie norm, typów i warunków technicznych w zakresie materiału intendenckiego), Wojskowy Zakład Zaopatrzenia Intendenckiego i Taborowego z centralą odbiorczą, biurami węglowem i przetworów ropnych, składnicami mundurowemi, główną składnicą taborową i filjami W. Z. Z. Int. i Tab. Służbę intendentury wewnątrz formacji broni i służb pełnią oficerowie materiałowi z zastępcami, oficerowie żywności i płatnicy przy pomocy podoficerów funkcyjnych (rachunkowych, żywnościowych i furazowych). Łapki na kołnierzach szafirowe z wiśniową wypustką (brunatna z szafirową).

4a) *Służba taborowa* zaopatruje siły zbrojne w materiał taborowy: siodła, uprząż i wozy. Administracyjnie przydzielona jest do sł. intendentury: w Dé-

partamencie Intendent. M. S. Wojsk. znajduje się Wydział Taborowy. W formacjach broni i służb służbę taborową pełnią oficerowie żywnościowi przy pomocy podoficerów taborowych.

5) *Służba zdrowia* czuwa nad stanem zdrowotnym sił zbrojnych, niesie im pomoc lekarską i zaopatruje je w materiał sanitarny (i weterynaryjny). Organa wykonawcze: Wojskowy Zakład Zaopatrzenia Sanitarnego z instytutem badań, centralą odbiorczą i główną składnicą sanitarną, szpitale okręgowe z oddziałami chorych, przychodniami ambulatoryjnymi, pracownikami rentgenologicznymi i bakterjologicznymi, aptekami, szpitale wojskowe z oddziałami chorych, przychodniami ambulatoryjnymi, dentystrycznymi i aptekami, garnizonowe izby chorych, oraz przychodnie dentystryczne. W formacjach służbę zdrowia pełnią lekarze formacji przy pomocy sekcji lub patrolów sanitarnych. Barwa łapek — wiśniowa z granatową (niebieską) wypustką.

5 a) *Służba weterynarii* ochrania stan zdrowotny zwierząt, używanych w wojsku, oraz nadzoruje mięso i produkty pochodzenia zwierzęcego, przeznaczone do spożycia w wojsku. Częściowo przydzielona do służby zdrowia: w Departamencie Zdrowia M. S. Wojsk. znajduje się Wydział Weterynarii. Barwa łapek — wiśniowa z ciemno-zieloną wypustką.

6) *Służba budownictwa* zarządza istniejącymi i nowowznoszonymi budowlami wojskowymi, terenami wojskowymi, oraz budowlami i terenami, które nie są własnością wojska, lecz znajdują się w jego posiadaniu na podstawie umów z właścicielami.

58. Służby bezpieczeństwa i porządku.

1) *Służba sprawiedliwości* wymierza i nadzoruje wymiar sprawiedliwości w wojsku, administruje sądownictwem i więzieniami wojskowymi, współdziała przy opracowaniu ustaw i rozporządzeń, oraz aktów prawnych wojskowych. Do organów służby sprawiedliwości należą: sądy (najwyższe, okręgowe i rejonowe), prokuratury i więzienia wojskowe. Łapki na kołnierzu malinowe z wypustką czarną.

2) *Żandarmerja*, zaliczana niekiedy do broni ma za zadanie utrzymanie bezpieczeństwa i porządku w odniesieniu do osób wojskowych, ponadto stanowi kadre żandarmerji polowej na wypadek wojny. Zorganizowana jest w 10 dywizjonów. Otok czapki i łapki na kołnierzu szkarłatne, wypustka żółta, ponadto żółte sznury na lewym ramieniu.

59. Służby utrzymania ducha bojowego.

1) *Służba duszpasterstwa* (wyznań katolickich i wyznań niekatolickich) zaspakaja potrzeby religijne żołnierzy i zapewnia im opiekę duchowną. Organa służby duszpasterstwa podlegają pod względem wojskowym władzom wojskowym, zresztą władzom kościelnym.

2) *Służba oświatowa* podczas pokoju składa się z grupy oficerów naukowo-oświatowych, pracujących w charakterze wykładowców, natomiast podczas wojny rozszerza się znacznie, mając za zadanie podtrzymywanie ducha bojowego i opiekę nad żołnierzem. Łapki pomarańczowe z wypustką granatową.

V. JEDNOSTKI.

60. Podział na jednostki.

Ze względu na dowodzenie siły zbrojne dzielą się na wielkie i małe *jednostki*, podporządkowane coraz wyższemu przełożonemu, ujętym w szczeble hierarchji władz wojskowych. Jednostką jest każdy zespół personelu i materiałów o określonych zadaniach i środkach z przełożonym na czele.

61. Dowódca.

Na czele każdej jednostki (lub władzy wojskowej) stoi *przełożony*. Zależnie od rodzaju jednostki nosi on nazwę: dowódcy (przełożony jednostki taktycznej), komendanta (przełożony jednostki, związanej z terenem), szefa, kierownika lub dyrektora (przełożeni sztabów, zakładów, biur). Przełożony jednostki jest źródłem woli i rozkazodawstwa, pobiera on decyzję i jest za nią odpowiedzialny. Władza jego nad jednostką obejmuje wszelkie zagadnienia, wynikające z zadań sił zbrojnych. Zasadniczymi uprawnieniami jego są prawa: rozkazodawstwa, inspekcji i kontroli, pociągania podwładnych do odpowiedzialności, ich karania, nagradzania, oraz kwalifikowania.

62. Wielkie jednostki.

Wielka jednostka składa się z różnych rodzajów broni i służb, podporządkowanych jednemu dowódcy; jest ona zdolna do samodzielnych zadań wojennych. Do wielkich jednostek należą: wielkie jedn. taktyczne (organizujące walkę, cz. koordynujące współdziałanie

broni i służb) o stałym składzie: dywizje piechoty, dywizje kawalerji, samodzielne brygady kawalerji. Podczas wojny kilka takich wielkich jednostek złączonych pod jednym dowództwem wraz z formacjami pozadywizyjnymi tworzy w. jednostkę operacyjną (organizującą manewr, cz. wyznaczającą zadania i kierunki działania swym poszczególnym jednostkom) o zmiennym składzie, zależnym od potrzeb: grupę operacyjną. Kilka grup operacyjnych wraz z dodatkowymi jednostkami pod jednym dowództwem tworzy w. jednostkę strategiczną (zdolną do samodzielnego stoczenia bitwy, złożonej z szeregu operacji — manewrów): armję. Na czele wielkiej jednostki stoi dowódca wraz z bezimiennie pracującym sztabem, zorganizowanym podobnie do Sztabu Głównego (wyższe dowództwo).

W skład dywizji piechoty podczas pokoju wchodzi 3 pułki piechoty i pułk artylerji polowej. Podczas wojny powiększa się dywizja piechoty o kawalerję dywizyjną, bataljon saperów, kolumnę taborową, kompanję łączności i jednostki służb.

63. Małe jednostki.

Mała jednostka przynależy do jednego tylko rodzaju broni lub służby. Może być administracyjnie samodzielna (wystarczalna gospodarczo, mając odpowiedzialnie organa administracyjne), lub niesamodzielna; organizacyjnie samodzielna (nie wchodząca w skład innej małej jednostki) lub niesamodzielna. Mała jednostka broni lub służby organizacyjnie i zazwyczaj administracyjnie samodzielna nazywa się *formacją*.

Każda formacja zarówno broni, jak służby składa się z 1) dowództwa (komeńdy, kierownictwa) formacji i 2) oddziałów i pododdziałów.

Podstawową formacją broni, która stanowi podczas pokoju ośrodek szkolenia szeregowych, oraz mobilizacji jest pułk. Pułk dzieli się na oddziały (bataljony w piechocie i inżynierji, dywizjony w artylerji i aeronautyce), te zaś na pododdziały (kompanje w piechocie i inżynierji, szwadrony w kawalerji, baterje w artylerji, eskadry w aeronautyce). Na czele pułku stoi dowódca, który do pomocy ma zastępcę dowódcy, drużynę dowódcy, kwatermistrzostwo i pododdział administracyjny.

Formacje służb noszą nazwę zakładów (najczęściej), dzielą się na oddziały: składnice, wytwórnie, kolumny i t. p.

64. Pułk piechoty.

Na czele *pułku piechoty* stoi dowódca, odpowiedzialny za całokształt wyszkolenia, administracji i mobilizacji. W skład p. p. wchodzi: 1) zastępca dowódcy pułku (kierownik wyszkolenia), 2) drużyna d-cy p. (adjutant, kancelarja, lekarz), 3) kwatermistrzostwo (sprawy administracji i mobilizacji: kwatermistrz, oficer mobilizacyjny z zastępcą, oficer materjowy z zastępcą, oficer żywnościowy, płatnik), 4) kompanja administracyjna (pluton administracyjny i orkiestra); 5) plutony: łączności, pionierów, artylerji i zwiadowców konnych; 6) 3 bataljony strzeleckie.

Bataljon jest jednostką bojową (nabierającą znaczenia podczas wojny, jako podstawowa jednostka

walki). Na czele bataljonu stoi dowódca, odpowiedzialny za szkolenie i nadzorujący podległe mu kompanie w sprawach mobilizacji i administracji. W skład bataljonu wchodzi: drużyna dowódcy, 3 kompanie strzeleckie i 1 kompania ciężkich karabinów maszynowych.

Kompanja strzelecka jest jednostką wyszkolenia, oraz składową jednostką bojową bataljonu. Na czele kompanii stoi dowódca, odpowiedzialny za całokształt wyszkolenia, mobilizacji i administracji kompanii. Skład kompanii: drużyna dowódcy (poczet i podoficerowie funkcyjni z sierżantem-szefem na czele) i 3 plutony strzeleckie.

Pluton jest składową jednostką bojową kompanii, zawiera 3 drużyny i 1 sekcję garłaczy; na czele jego stoi dowódca z zastępcą.

Drużyna z dowódcą i jego zastępcą składa się z 19 ludzi, posiada lekki lub ręczny karabin maszynowy. Sekcja garłaczy z dowódcą składa się z 7 ludzi (3 garłacze).

Kompania ciężkich karabinów maszynowych jest jednostką organizacyjną i wyszkolenia. Składa się z dowódcy, drużyny dowódcy, 3 plutonów c. k. m. i 1 plutonu broni towarzyszącej (działko piechoty i moździerz). Pluton c. k. m. zawiera poczet dowódcy z zapasową obsługą i 2 drużyny c. k. m., po 2 c. kar. maszynowe w każdej.

VI. WŁADZE WOJSKOWE.

65. Władze wojskowe.

Stosownie do podziału sił zbrojnych na jednostki, oraz terytorjalnego podziału obszaru państwa ze

względę na administrację wojskową władze sił zbrojnych dzielą się na *dowództwa* taktyczne i *władze terytorjalne*. Zakres działania dowództw obejmuje przede wszystkim sprawy, związane z wyszkoleniem i użyciem taktycznym; zakres działania władz terytorjalnych — przede wszystkim sprawy, związane z mobilizacją i uzupełnieniem, bezpieczeństwem i dyscypliną, oraz wyzyskaniem materiałowych zasobów podległego terenu. Centralne władze wojskowe sprawują i dowództwo całości sił zbrojnych i władzę terytorjalną całego obszaru państwa. Podczas pokoju istnieje dwojaka podległość jednostek: podległość taktyczna (dowództwom w zakresie dowodzenia) i podległość terytorjalna (władzom terytorjalnym w zakresie uzupełnienia i zaopatrzenia, mobilizacji personalnej i materiałowej, bezpieczeństwa i dyscypliny). Podczas wojny podległość staje się jednolita: jednostki podlegają albo tylko dowództwu, albo tylko władzy terytorjalnej, zależnie od podporządkowania — w związku z podziałem terytorjum państwa na obszar wojenny, podległy Naczelnemu Wodzowi (dowództwo), i obszar krajowy, podległy ministrowi spraw wojskowych (władza terytorjalna). Granica tego podziału ulegać może zmianie zależnie od przebiegu wojny.

66. Prezydent Rzeczypospolitej.

Najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych podczas pokoju i wojny jest *Prezydent Rzeczypospolitej*, jako głowa państwa. Nie może on jednak bezpośrednio sprawować dowództwa w razie wojny — mianuje tylko Naczelnego Wodza. Mianuje on i zwalnia wszyst-

kich wyższych dowódców, nadaje stopnie oficerskie i wydaje dekrety w sprawach, wchodzących w zakres najwyższego zwierzchnictwa sił zbrojnych. Dowództwo nad siłami zbrojnymi sprawuje przez ministra spraw wojskowych.

67. Ministerstwo Spraw Wojskowych.

Podczas pokoju dowodzi bezpośrednio siłami zbrojnymi i kieruje całokształtem administracji wojskowej *minister spraw wojskowych* (odpowiedzialny za swą działalność konstytucyjnie i parlamentarnie, jak i inni ministrowie). Zastępcami i bezpośrednimi pomocnikami ministra są dwaj *wiceministrowie*; 1szy wice-minister skupia w swym ręku rozkazodawstwo w zakresie dowodzenia (z wyjątkiem niektórych spraw przygotowania do obrony, należących do G. I. S. Z.), 2gi wice-minister — całość rozkazodawstwa w zakresie administracji. Organem pracy ministra jest *Ministerstwo Spraw Wojskowych*. W skład M. S. Wojsk. wchodzi: a) *Kierownictwo marynarki wojennej*, b) szereg *biur* (personalne, ogólnoadministracyjne, ogólnorganizacyjne, uzupełnień, kontroli, wyznań niekatolickich), c) 10 *departamentów* i 3 *szefostwa* broni i służb: departament piechoty, kawalerji, artylerji, aeronautyki, szefostwo saperów, łączności, broni pancernej; departament uzbrojenia, zaopatrzenia inżynierji, intendenty, zdrowia, budownictwa i sprawiedliwości. Departamenty i szefostwa są technicznymi organami wiceministrów w sprawie poszczególnych broni i służb; opracowują one wnioski i szczegółowe rozkazy w sprawach organizacji, mobilizacji i wyszko-

lenia, administrują personelem, materiałem i kredytami, oraz prowadzą inspekcję techniczną poszczególnych broni i służb. Na czele departamentu stoi szef departamentu danej broni czy służby, na czele szefostwa szef danej broni. Podlegają oni bezpośrednio: szefowie departamentów broni i szefowie broni — 1-mu wiceministrowi, szefowie departamentów służb — 2giemu wiceministrowi. Ponadto w skład M. S. Wojsk. wchodzi Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, kierujący w państwie w. f. i p. w. pod względem organizacji, wyszkolenia i zaopatrzenia.

68. Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych.

Stałym zastępcą ministra w sprawach, dotyczących przygotowania sił zbrojnych i państwa do obrony jest *generalny inspektor sił zbrojnych*. Jest to generał, przewidziany na Naczelnego Wodza podczas wojny. Przeprowadza on studia działań wojennych i przygotowuje plan wojny, przeprowadza kontrolę przygotowań wojennych i inspekcję wyszkolenia, oraz współpracuje z władzami państwowymi i instytucjami społecznymi w sprawach przygotowania państwa do obrony. Organami generalnego inspektora sił zbrojnych są: Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych (GISZ) i Sztab Główny.

69. Sztab Główny.

Sztab Główny z szefem Sztabu Głównego na czele opracowuje wszystkie części planu wojny. Składa się z 4-ech oddziałów:

Oddział I Szt. Gł. dla spraw organizacji i mobilizacji

Oddział II Szt. Gł. dla spraw informacji i wywiadu

Oddział III Szt. Gł. dla spraw wyszkolenia i operacji

Oddział IV Szt. Gł. dla spraw zaopatrzenia, etapów i transportów.

70. Władze terytorjalne.

Podczas pokoju całe terytorjum Rzplitej podzielone jest pod względem administracyjno-wojskowym na 10 *Okręgów Korpusów* (O. K.) o następującej numeracji: 1 — Warszawa, 2 — Lublin, 3 — Grodno, 4 — Łódź, 5 — Kraków, 6 — Lwów, 7 — Poznań, 8 — Toruń, 9 — Brześć n/Bugiem, 10 — Przemyśl. Na obszarze O. K. sprawuje władzę terytorjalną dowódca O. K., podległy bezpośrednio ministrowi spraw wojskowych. Zakres jego działania obejmuje wszystkie zagadnienia, wynikające z zadań wojska, przede wszystkim jednak sprawy mobilizacji, uzupełnień i zaopatrzenia, oraz bezpieczeństwa i dyscypliny. W zakresie szkolenia jest dowódca O. K. organem pośredniczącym i kontrolującym wykonanie zarządzeń M. S. Wojsk. Organem pracy dowódcy O. K. jest sztab z szefem sztabu na czele, składający się z oddziałów ogólnego i wyszkolenia, oraz samodzielnego referatu informacyjnego. Technicznymi doradcami dowódcy O. K., podległymi mu bezpośrednio są szefowie okręgowych szefostw służb: szef o. sz. uzbrojenia, o. sz. inżynierji, o. sz. intendentury i o. sz. taborów, o. sz. sanitarnego, o. sz. weterynarji, oraz

o. sz. budownictwa. Ponadto przy D. O. K. znajduje się Okręgowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przy-sposobienia Wojskowego. Wszystkie jednostki, zało-gujące na terenie O. K. pod względem uzupełnienia i zaopatrzenia, mobilizacji, bezpieczeństwa i dyscypliny podległe są dowódcy O. K. Na terenie każdego O. K. znajdują się 3 dywizje piechoty, zmienna ilość kawa-lerji, pułk artylerji ciężkiej i inne formacje artylerji, i jednostki innych broni i służb. Jednostki te rozloko-wane są po różnych miejscowościach (garnizonach), tworząc ich załogę. Komendy *garnizonów* stanowią władze terytorjalne I. instancji; komendant garnizonu sprawuje z ramienia dowódcy O. K. władzę terytor-jalną na obszarze podległego mu garnizonu i w za-kresie tej władzy jest przełożonym wszystkich żołnierzy, przebywających na terenie garnizonu. Należą do niego wszystkie sprawy związane z bezpieczeństwem i dyscy-pliną, reprezentowaniem wojska i jego współdziałaniem z władzami administracyjnymi i samorządowymi.

VII. MOBILIZACJA.

71. Mobilizacja.

Mobilizacja jest to przejście ze stopy *pokojoyej* w stan *wojenny*. Mobilizację po zatwierdzeniu przez Sejm zarządza Prezydent Rzplitej, ogłasza zaś prezes rady ministrów przez obwieszczenia mobilizacyjne dla ludności i rozkazy mobilizacyjne dla władz. Całą mobilizację przeprowadza się według z góry ściśle opracowanego przez rząd i władze wojskowe planu.

72. Mobilizacja ogólna.

Ponieważ walkę prowadzi cały naród — z chwilą mobilizacji cały naród przechodzi z organizacji pokojowej na organizację wojenną. *Mobilizacja ogólna* narodu obejmuje, poza mobilizacją siły zbrojnej wykorzystanie przez państwo wszelkich środków *komunikacji* (komunikacja lądowa, wodna i powietrzna, telefony, telegrafy, radjotelegrafy i t. d.), ujęcie i wyzyskanie wszelkich zasobów *materjalnych* kraju (produkty rolnicze, przemysłowe i handlowe, finanse), przeprowadzenie zmian w porządku *społeczno-politycznym*, dotyczących wzajemnych stosunków obywateli między sobą (n. p. moratoria) i stosunku ich do państwa (n. p. zawieszenie wolności zebrań i stowarzyszeń, cenzura korespondencji), wyzyskanie wszelkich sił *intelektualnych*, które mogą być przydatne do prowadzenia wojny (badanie naukowe środków walki, wynalazki i t. p.), wyzyskanie sił *roboczych* społeczeństwa (świadczenia osobiste), wreszcie — wykorzystanie wszelkich środków, które mogą służyć do zabezpieczenia i podniesienia *siły moralnej* i ducha kraju i wojska (oświata, prasa, propaganda itd.). Utrzymanie na wysokim poziomie siły moralnej narodu w ciężkich warunkach wojennych jest sprawą ogromnie doniosłą; członkinie O. P. K. winny pamiętać o tem, że wyrobienie siły moralnej i poczucia państwowości jest przygotowaniem do służby nie mniej ważnem, niż wyszkolenie p. w.

73. Mobilizacja personalna sił zbrojnych.

Każdy żołnierz posiada stale kartę mobilizacyjną z określonym dokładnie przydziałem. Z chwilą ogło-

szenia mobilizacji danego rocznika mobilizacyjnego udaje się natychmiast do wyznaczonego w karcie mobilizacyjnej oddziału, gdzie zostaje wcielony.

74. Mobilizacja środków przewozowych.

Przewóz jest to ogół czynności, wykonywanych przy przesunięciu pewnej ilości ludzi, zwierząt lub materiału z jednego miejsca na drugie. Sprawne i szybkie funkcjonowanie przewozów ma dla działań wojennych pierwszorzędne, często decydujące znaczenie — dlatego też mobilizuje się środki przewozowe. Koleje przechodzą z chwilą mobilizacji pod zarząd ministra spraw wojskowych, przy zatrzymaniu przez ministra komunikacji kierownictwa technicznego i administracyjnego. Konie i wozy mobilizowane są przy pomocy władz administracyjnych: z chwilą ogłoszenia mobilizacji władze gminne przeprowadzają ściągnięcie koni i wozów na punkty zborne według z góry ustalonego planu. Z punktów zbornych po przeglądzie i oszacowaniu konie i wozy rozsyłane są do oddziałów. Inne środki przewozowe mobilizuje się również w drodze rekwizycji dobrowolnej lub przymusowej.

75. Mobilizacja przemysłu wojennego.

Przemysł wojenny (broń, amunicja, sprzęt walki chemicznej, i t. d.) wobec konieczności wytwarzania szybkiego i w znacznie większej ilości zostaje również zmobilizowany; pod zarząd wojskowy przechodzą zarówno same zakłady, jak i personel.

76. Koncentracja.

Koncentracja, odbywająca się natychmiast po mobilizacji, a częściowo już równoległe z nią, polega na przegrupowaniu i zgromadzeniu jednostek, oraz zapasów wojennych zależnie od planu działań wojennych.

77. Ochrona pasa granicznego.

Celem *ochrony pasa granicznego* jest: umożliwienie przeprowadzenia prawidłowej mobilizacji i koncentracji, zabezpieczenie komunikacji, ochrona zasobów kraju, leżących na granicy, obserwacje wojskowych i politycznych wypadków w kraju nieprzyjacielskim. Ochronę pasa granicznego (nie zawsze ściśle pokrywającego się z granicą państwa) pełnią jednostki wszystkich broni i zmilitaryzowane służby publiczne, jak policja państwowa, straż skarbową i t. d. Ochronę przeprowadza się przez obronę własnego pasa granicznego, oraz przez działania zaczepne celem udaremnienia mobilizacji i koncentracji nieprzyjacielskiej. W ochronie pasa granicznego ważną rolę odgrywa obrona przeciwlotnicza czynna i bierna.

78. Tajemnica wojskowa.

Powodzenie planów wojskowych w znacznej mierze zależy od ich utrzymania w ścisłej *tajemnicy* przed nieprzyjacielem. Dlatego też żadnych danych, dotyczących: ilości i rodzaju wojska, rozlokowania, przesunięcia, zaopatrzenia, nastroju, zarządzeń wojskowych i związanych z wojskiem (przemysł wojenny, komunikacja) — choćby wydawały się bez znaczenia nie wolno powierzać postronnym osobom, nawet zu-

pełnie pewnym — gdyż przez nieświadomość mogą pośrednio udzielić wiadomości czynnikom niepowołanym. Zawsze należy pamiętać, że napozór nic nieznaczące wiadomości mogą posłużyć nieprzyjacielowi jako cenne wskazówki.

3. MUSZTRA.

I. OKREŚLENIA OGÓLNE.

79. Zadanie musztry.

Zadaniem musztry jest wytworzenie karności i danie ćwiczącym sprawności poruszeń. Istotą musztry jest wykonywanie określonych czynności na określonej komendę. Przez powtarzanie tych czynności wytwarza się u wykonawców poczucie dyscypliny, porządku i ścisłości.

80. Podział ćwiczeń.

Ćwiczenia musztry możemy podzielić — ze względu na szyk, w jakim się odbywają — na ćwiczenia w szyku *zwartym* i ćwiczenia w szyku *luźnym*; ze względu na zadanie i metodę — na ćwiczenia *formalne* i *bojowe*. Ćwiczenia w szyku *zwartym* są szkołą karności i spoistości, zapewniają możliwość wystąpienia i poruszania się w szykach (nie podczas boju). Ćwiczenia w szyku *luźnym* są przygotowaniem do ćwiczeń *bojowych*. Ćwiczenia *formalne* uczą mechanicznego opanowania szyków *zwartych* i *luźnych*; ćwiczenia *bojowe* uczą zastosowaną nabytej umiejętności technicznej w różnych rodzajach walki i w służbie *połowej*.

81. Musztra w O. P. K.

W O. P. K. opanowuje się musztrę formalną w szyku zwartym, bez broni; ćwiczeń z bronią, w szyku luźnym, ani bojowych nie przerabia się wcale, ponieważ są one przygotowaniem do wystąpień z bronią i do walki piechoty, w której kobiety bezpośredniego udziału brać nie będą.

82. Szyki zwarte.

Szyk jest to każde celowe ustawianie się oddziału lub oddziałów. Szyk jest *zwarty*, gdy oddział składa się z szeregów (ćwiczący obok siebie) lub rzędów (ćwiczący jeden za drugim), a odstępy (oddalenie 2 jednostek stojących obok siebie) i odległości (oddalenie 2 jednostek, stojących jedna za drugą) nie przekraczają pełnego rozwinięcia oddziału. (Szyk luźny powstaje przez powiększenie odstępów i odległości poszczególnych ćwiczących, oraz części oddziału, często też nie tworzy szeregów ani rzędów). *Kolumna* jest to szyk zwarty o głębokości równej lub większej od szerokości. *Szyk rozwinięty* jest to szyk zwarty o szerokości większej od głębokości.

83. Komenda.

Ćwiczenia musztry zwartej wykonuje się na *komendę* dowodzącej. Komenda jest to rozkaz, po którym następuje natychmiastowe, jednoczesne i jednolite wykonanie przez ćwiczące. Komenda składa się zazwyczaj z zapowiedzi i hasła; parę zasadniczych komend wyrażonych jest tylko hasłem. *Zapowiedź*, wypowiedzana powolnie zwraca uwagę ćwiczących

i uprzedza je o tem, co ma nastąpić; *hasło* — ostatnie słowo komendy, wypowiedziane krótko i ostro jest znakiem wykonania. Na zapowiedź ćwiczące przyjmują postawę zasadniczą, na *hasło* — wykonują ćwiczenie.

II. KOMENDY I WYKONANIE.

84. Postawa zasadnicza.

Postawa zasadnicza jest postawą wystąpień służbowych. Ćwicząca przybiera postawę zasadniczą na komendę „BACZNOŚĆ“, na każdą zapowiedź, wywołanie nazwy jej oddziału, i przy meldunku. W postawie zasadniczej ćwicząca stoi nieruchomo, ciężar ciała spoczywa równomiernie na piętach i przednich częściach stóp. Pięty złączone, stopy tworzą kąt nieco ponad 60° (oddalenie palców równa się szerokości stopy). Kolana zlekka wyprężone, tułów wyprostowany, brzuch lekko wciągnięty, pierś swobodnie podana naprzód. Ramiona nieco cofnięte w tył, nie podniesione. Ręce opuszczone swobodnie, nasadą dłoni i końcami palców dotykają uda; palce zwarte i lekko wyprostowane. Szyja swobodnie wysunięta z ramion, głowa podniesiona z brodą nieco cofniętą ku szyi. Wzrok swobodnie skierowany wprost przed siebie. Rozmawiać nie wolno.

85. Postawa swobodna.

Postawa swobodna jest formą chwilowego wyczynku w toku wykonywania zajęć służbowych. Postawę swobodną przybiera ćwicząca na komendę „SPOCZNIJ“. W postawie tej ciężar ciała spoczywa

na prawej nodze, która cały czas pozostaje w miejscu; lewa noga wysunięta swobodnie wprzód mniej więcej o połowę długości stopy, w kierunku, który wskazują palce tej nogi. Pozatem ma ćwicząca swobodę ruchów, może poprawiać ubranie lub oporządzenie, nie wolno tylko rozmawiać. Po komendzie „SPOCZNIJ“ w szyku zwartym należy poprawić równanie i krycie.

86. Zwroty w miejscu.

Zwroty w miejscu wykonuje się celem zmiany frontu.

Na komendę „w lewo — ZWROT“ wykonuje ćwicząca na lewej pięcie dziarski obrót o 90° w lewo. Podnosząc nieco palce lewej i piętę prawej nogi, i odbijając się palcami prawej nogi w lewo wykonuje zwrot, dostawia szybko prawą nogę do lewej i staje w postawie zasadniczej.

Na komendę „w prawo — ZWROT“ wykonuje ćwicząca na prawej pięcie dziarski obrót o 90° w prawo. W tym celu podnosi nieco palce prawej i piętę lewej nogi, odbija się palcami lewej nogi w prawo, a wykonawszy nakazany zwrot dostawia szybko lewą nogę do prawej, stając w postawie zasadniczej.

Na komendę „w tył — ZWROT“ wykonuje ćwicząca na lewej pięcie dziarski obrót w lewo o 180° : podnosząc nieco palce lewej i piętę prawej nogi odbija się palcami prawej nogi w lewo, i wykonawszy nakazany zwrot szybko dostawia prawą nogę do lewej, stając w postawie zasadniczej.

Podczas wykonywania zwrotów górna część ciała pozostaje w postawie zasadniczej.

87. Zbiórki.

Rozkaz każdej *zbiórki* poprzedza zawołanie, wymieniające oddział: „*drugi—HUFIEC*“, „*trzecia — DRUŻYNA*“; na to wszystkie ćwiczące z wymienionego oddziału przyjmują postawę zasadniczą w miejscu, gdzie się w danej chwili znajdują, frontem do wydającej komendę. Następuje właściwa komenda zbiórki, której zapowiedź określa rodzaj szyku, a hasłem jest wyraz „*zbiórka*“.

Na komendę „*w szeregu — ZBIÓRKA*“ podążają ćwiczące szybkim krokiem ku wydającej komendę, i ustawiają się w postawie zasadniczej obok siebie według wzrostu tak, by najwyższa stała o 3 kroki za wydającą komendę, reszta na lewo od najwyższej w odstępach na dłoń. (Przy zbiórce drużyny prawoskrzydłową jest drużynowa.) Na komendę „*SPOCZNIJ*“ ćwiczące przybierają postawę swobodną i jednocześnie równają (wyrównują linię frontu do prostej) i poprawiają odstęp.

Na komendę „*w dwuszeregu — ZBIÓRKA*“ ćwiczące szybko ustawiają się w dwa szeregi według wzrostu tak, by 2 najwyższe stały o 3 i 4 kroki za wydającą komendę, reszta w dwu szeregach na lewo. (Przy zbiórce drużyny — drużynowa i jej zastępczyni). Odstępy — na dłoń, odległość między szeregami (od jednej linii obcasów do drugiej) — 1.20 m. Dwie stojące jedna za drugą nazywają się rotą; pierwsza w rocie jest poprzedniczką, druga — zapleczną. W razie nieparzystej liczby ćwiczących ostatnia staje w pierwszym szeregu (bez zapleczonej, tzw. ślepa rota). Postawa zasadnicza. Na komendę „*SPOCZNIJ*“ wyko-

nują ją wszystkie, pierwszy szereg równa, drugi poprawia odległości i krycie. Dwusereg jest zasadniczym szykiem zbiórki.

Na komendę „w rzędzie — ZBIÓRKA“ ćwiczące szybko ustawiają się według wzrostu jedna za drugą w odległości 1 kroku od siebie, najwyższa (drużynowa) o 3 kroki za wydającą komendę; postawa zasadnicza. Na komendę „SPOCZNIJ“ — postawa swobodna, poprawienie odległości i krycia.

Na komendę „w dwójkach — ZBIÓRKA“ ćwiczące ustawiają się w dwa rzędy — kolumnę dwójkową; odległość między dwójkami 1 krok; lewa z pierwszej dwójki (drużynowa) o 3 kroki za wydającą komendę. Na „SPOCZNIJ“ — postawa swobodna, poprawienie odległości i krycia.

Wydająca komendę może nakazać wykonanie zbiórki w określonym kierunku (nie za sobą) w miejscu znajdowania się ćwiczących, lub w miejscu nakazaniem przez nią; określa to w zapowiedzi: „kierunek szosa, w dwójkach — ZBIÓRKA“, „na łące, kierunek las, w dwuszeregu — ZBIÓRKA“. Zbiórka odbywa się wtedy w nakazanym miejscu, frontem do nakazanego kierunku. W razie potrzeby zbiórka może być wykonana biegiem: „w dwuszeregu biegiem — ZBIÓRKA“.

88. Rozejść się.

Na komendę „ROZEJŚĆ SIĘ“ ćwiczące występują natychmiast z szyku w dowolnym kierunku. Wydająca komendę może określić w zapowiedzi, w jakim kierunku mają rozejść się ćwiczące, oraz wyznaczyć miej-

sce, w którem mają przebywać po rozejściu się: „w tył na podwórze — ROZEJŚĆ SIĘ“.

89. Równanie.

Równanie i krycie powinny ćwiczące, stojące w szyku wykonywać i poprawiać samorzutnie po każdej komendzie „SPOCZNIJ“. W razie potrzeby można zarządzić równanie osobnym rozkazem, poprzedzonym komendą „BACZNOŚĆ: „równaj — W PRAWO“. Ćwiczące pierwszego szeregu zwracają równocześnie głowy w prawo (nie przechylając głowy ani tułowia) z wyjątkiem prawoskrzydłowej, pozostającej w postawie zasadniczej i równają linię frontu tak, by prawem okiem widzieć tylko swą sąsiadkę, lewem zaś zarys całej linii. Ćwiczące drugiego szeregu na ten rozkaz poprawiają tylko krycie i odległość bez zwrotu głowy. Równanie drugiego szeregu można nakazać dodatkowym rozkazem: „drugi — SZEREG“; sposób wykonania jak przez pierwszy szereg. Po wykonaniu daje dowodząca komendę „BACZNOŚĆ“, a następnie „SPOCZNIJ“.

Równanie można wykonać również w lewo: „równaj — W LEWO“, lub według sąsiedniego oddziału: „na pierwszy pluton równaj — W PRAWO“, można też celem nieznacznego przesunięcia oddziału lub zmiany frontu przesunąć prawoskrzydłową na obrane miejsce, lub w pożądanym kierunku i nakazać wyrównanie według niej: „na szeregową n. n. równaj — W PRAWO“.

90. Występowanie z szyku.

Ćwicząca w szyku wywołana po nazwisku staje w postawie zasadniczej i odpowiada głośno „jestem“.

Na rozkaz „WYSTĄP“ wywołana występuje z dwuszeregu wprzód i staje 3 kroki przed pierwszym szeregiem w postawie zasadniczej. Ćwicząca z tylnego szeregu występuje wprzód przez lukę, otwartą jej przez poprzedniczkę, która w tym celu robi krok na prawo wskos, po wyjściu zaś wywołanej krokiem w tył wraca na swoje miejsce; tak samo zachowuje się poprzedniczka przy powrocie zapleczonej na miejsce. W lukę, powstałą wskutek wystąpienia ćwiczącej z pierwszego szeregu wstępuje natychmiast jej zapleczna. Ćwicząca, wywołana z kolumny występuje na tę stronę kolumny, po której znajduje się wydająca komendę (względnie na stronę nakazaną przez nią) i staje na wysokości swej dwójki (czwórki) w postawie zasadniczej.

Na rozkaz „WSTĄP“ ćwicząca robi zwrot w kierunku, w którym ma odejść i wraca szybkim krokiem na swoje miejsce.

Ćwicząca wywołana z szyku na rozkaz „do MNIE“ podąża natychmiast najkrótszą drogą do wzywającej, zatrzymuje się na 3 kroki przed nią w postawie zasadniczej, oddaje honory i melduje się („pani aspirantko, szeregowo n.n. melduje się posłusznie na rozkaz“). Po skończonej rozmowie z przełożoną lub na rozkaz „WSTĄP“ ćwicząca oddaje honory, robi zwrot w kierunku, w którym ma odejść i wraca szybkim krokiem na miejsce.

Ćwicząca wywołana z szyku oddziału, będącego

w marszu podchodzi do przełożonej z lewej strony, i jeśli przełożona nie zatrzyma się maszeruje obok niej o pół kroku z tyłu.

91. Odstępowanie i łączenie.

Celem łatwiejszego przeglądu poszczególnych ćwiczących, lub zapewnienia im większej swobody ruchów w czasie ćwiczeń zwiększa się odstępy w szeregach na rozkaz: „od prawego na X kroków biegiem — ODSĄP“. Ćwiczące wykonują zwrot w lewo z wyjątkiem prawoskrzydłowej, biegiem biorą nakazany odstęp i stają w poprzednim froncie w postawie swobodnej.

Łączenie odbywa się odwrotnie, na rozkaz: „do prawego biegiem — ŁĄCZ“.

Odstępowanie i łączenie można wykonać i w innym kierunku: „od lewego na X kroków biegiem — ODSĄP“, „do lewego biegiem — ŁĄCZ“, lub jednocześnie w dwu kierunkach: „od szeregowej n. n. na X kroków biegiem — ODSĄP“, „do szeregowej n. n. biegiem — ŁĄCZ“; wyznaczona podnosi na chwilę lewą rękę w górę.

92. Odliczanie.

Odliczanie ma na celu stwierdzenie stanu ilościowego ćwiczących w oddziale, lub umożliwienie sprawiania szyków. Wykonuje się je na komendę: „ODLICZ“. Ćwiczące wszystkie przybierają postawę zasadniczą, a ćwiczące pierwszego szeregu ponadto zwracają głowy w prawo z wyjątkiem prawoskrzy-

dłowej, która zwraca głowę w lewo i kolejno, głośno, wyraźnie i szybko wymawiają swe liczby porządkowe: „raz“, „dwa“, „trzy“, itd., zwracając głowę w lewo, w stronę sąsiadki w chwili wymawiania liczby. Ćwiczące drugiego szeregu zwracają uwagę na wypowiedziane przez poprzedniczki liczby, które odnoszą się również do nich. Po wymówieniu przez ćwiczącą przypadającej na nią liczby, zarówno ona, jak i jej zapleczna przybierają postawę swobodną.

Komendę „*do dwóch — ODLICZ*“, wykonuje się taksamo, wymieniając kolejno liczby: „raz“, „dwa“, „raz“, „dwa“, itd.

W razie potrzeby można nakazać odliczanie do określonej liczby: do 3, 4, 5, 6 itd.

93. Sprawianie szyków.

Przejście oddziału z *dwuszerogu w dwójki* następuje na komendę: „*w prawo — ZWROT*“, przejście z *dwójek w dwusereg* na komendę: „*w lewo — ZWROT*“. Ćwiczące wykonują jednocześnie nakazany zwrot i pozostają w postawie zasadniczej.

Przejście z *szerogu w dwójki* następuje na komendę „*dwójki w prawo — ZWROT*“. Ćwiczące, oznaczone liczbą 2 wykonują na prawej pięcie pierwszą część zwrotu w prawo, poczem lewą nogą zaskakują wprzód, na lewo od swej sąsiadki. Postawa zasadnicza.

Przejście z *dwójek w szereg* następuje na komendę „*szereg w lewo — FRONT*“. Ćwiczące lewego rzędu (2) wykonują zwrot w lewo w miejscu, ćwiczące prawego rzędu (1) wykonują na lewej pięcie pierwszą

część zwrotu w lewo, poczem prawą nogą zaskakują wprzód, na prawo od swej sąsiadki. Postawa zasadnicza.

Przejście z *dwuszerogu* w *kolumnę czwórkową* następuje na komendę „w czwórki w prawo — ZWROT“. Ćwiczące, na które przy odliczeniu wypadła liczba „raz“ wykonują zwrot w prawo w miejscu, ćwiczące, oznaczone liczbą „dwa“ robią na prawej pięcie pierwszą część zwrotu w prawo i lewą nogą zaskakują na lewo od swych sąsiadek oznaczonych liczbą „raz“. Postawa zasadnicza.

Przejście z *kolumny czwórkowej* do *dwuszerogu* następuje na komendę „w dwuszerog w lewo — FRONT“. Ćwiczące oznaczone liczbą „raz“ zaskakują prawą nogą na prawo od swych sąsiadek, ćwiczące oznaczone liczbą „dwa“ wykonują zwrot w miejscu. Postawa zasadnicza.

Przejście z *rzędu* do *kolumny dwójkowej* wykonuje się na komendę „dwójki — WPRZÓD“. Ćwiczące oznaczone liczbą „dwa“ wysuwają się wprzód na lewo na wysokość swych poprzedniczek oznaczonych liczbą „raz“. Sprawione w ten sposób dwójki dołączają do przepisanych odległości i kryją dwójkę czołową, poczem stają w postawie zasadniczej.

Przejście z *dwójek* w *rząd* następuje na komendę „rząd -- WTYŁ“. Lewa ćwicząca każdej dwójki przesuwą się w tył za swoją prawą sąsiadkę, biorąc przepisaną odległość. Postawa zasadnicza.

Przejście z *kolumny dwójkowej* w *kolumnę czwórkową* odbywa się na komendę: w czwórki — WPRZÓD“. Ćwiczące oznaczone liczbą „dwa“ wysu-

wają się wprzód na lewo, na wysokość sąsiadek oznaczonych liczbą „raz“, poczem wszystkie wyrównują odległości i odstępy. Postawa zasadnicza.

Przejście z *kolumny czwórkowej w dwójkową* wykonuje się na komendę „w dwójki -- WTYŁ“. Wykonanie następuje przez przesunięcie się ćwiczących oznaczonych liczbą „dwa“ za swe sąsiadki, oznaczone liczbą „raz“ i wyrównanie odległości i odstępow. Postawa zasadnicza.

94. Marsz.

Marsz rozpoczyna się na komendę „pluton -- MARSZ“ „drużyna -- MARSZ“. Przed komendą podany zostaje kierunek marszu. Ćwiczące, podając ciężar ciała wprzód, wykraczają jednocześnie lewą nogą i stawiają ją na normalną długość kroku (75 cm) całą stopą na ziemię; jednocześnie podnoszą prawą nogę, poczynając od pięty i przenoszą ciężar ciała na lewą nogę. Następnie wykraczają prawą nogą w ten sam sposób i maszerują dziarskim, równym krokiem (tempo — 120 kroków na minutę), jednak bez wybijania taktu, i zbyt wysokiego podnoszenia nóg. Głowa i tułów pozostają w postawie zasadniczej, ruch rąk w czasie marszu miarowy. Rozmawiać nie wolno.

Na rozkaz „SPOCZNIJ“ przybierają ćwiczące swobodną postawę ciała, zachowując tempo i długość kroku niezmienną. Rozmawiać nie wolno. Powrót do poprzedniej postawy następuje na komendę „BACZNOŚĆ“. Marsz na baczność stosuje się tylko

celem podniesienia sprawności oddziału i podczas oddawania honorów w marszu.

Na rozkaz „ODTRĄBIONO“ dozwolona jest swobodna postawa, rozmawianie i śpiew.

Na rozkaz „dowolny — KROK“ następuje przejście w krok dowolny dla każdej ćwiczącej, zależny od jej budowy ciała i terenu. Dowolny krok stosuje się w terenie na złych drogach, w marszach nocnych i na wszystkich mostach. Powrót do równego kroku następuje na komendę „równy — KROK“.

95. Zatrzymanie.

Zatrzymanie oddziału nastąpić może w różny sposób. Na komendę „drużyna — STÓJ“, „pluton — STÓJ“ wszystkie ćwiczące robią jeszcze jeden krok i przystawiając szybko pozostającą w tyle nogę do tej która wykonała ostatni wykrok i stają w postawie zasadniczej. Jest to zatrzymanie jednocześnie całego oddziału.

Na komendę „czoło — STÓJ“ dwójka (czwórka) czołowa staje jak przy zatrzymaniu całego oddziału, przyjmując jednak postawę swobodną; następne ćwiczenia zatrzymują się kolejno w miarę dochodzenia do poprzedniczek i przybierają postawę swobodną, przestrzegając zachowania przepisanej odległości, odstępu i krycia.

Na komendę „stawaj — W LEWO“ (tylko z dwójek) dwójka czołowa zatrzymuje się odrazu, wykonuje zwrot w lewo i przybiera postawę swobodną. Następnie ćwiczące wykonują to samo w miarę, jak dochodzą do poprzednich, z jednoczesnem przestrzeganiem przepisanej odległości, odstępu i krycia.

96. Zbiórka w marszu.

Zbiórkę marszową wykonuje się zazwyczaj w terenie, na wycieczkach itp. Komenda: „kierunek las, w dwójkach, w marszu — ZBIÓRKA“, „kierunek wieś, w czwórkach, w marszu — ZBIÓRKA“. Dwójka (czwórka) czołowa maszeruje w podanym kierunku, reszta oddziału dołącza do niej, tworząc nakazaną kolumnę.

97. Zwroty w marszu.

Komendę na *zwroty w marszu* podaje się przy marszu krokiem równym; hasło pada w chwili stawiania przez ćwiczące tej nogi, w stronę której ma nastąpić obrót. Na komendę „w p r a w o — ZWROT“, „w l e w o — ZWROT“ ćwicząca robi po usłyszeniu hasła jeszcze pół roku, poczem w tempie jednego kroku obraca się o 90° na palcach nogi wysuniętej naprzód przy pomocy odbicia się palcami nogi pozostawionej w tyle, którą w tem samym tempie przenosi na wykrok w nakazanym kierunku, maszerując bez zatrzymania dalej.

98. Sprawianie szyków w marszu.

Przejście oddziału maszerującego z *dwójek w dwuszeręg* następuje na komendę „w l e w o — ZWROT“, przejście z *dwuszeręgu w dwójki* na komendę „w p r a w o — ZWROT“. Wykonuje się według przepisów zwrotów marszu.

Przejście z *rzędu do kolumny dwójkowej* wykonuje się na komendę „d w ó j k i — WPRZÓD“. Ćwi-

czące oznaczone liczbą „dwa“ wysuwają się wprzód na lewo na wysokość swych poprzedniczek, oznaczonych liczbą „raz“; sprawione w ten sposób dwójki dołączają do przepisanych odległości i kryją dwójkę czołową; czoło skraca krok bez osobnego rozkazu.

Przejście z *dwójek w rząd* następuje na komendę „rząd — WTYŁ“. Lewa ćwicząca z każdej dwójki przesuwą się w tył za swą prawą sąsiadkę biorąc, przepisaną odległość.

Przejście z *kolumny dwójkowej w kolumnę czwórkową* odbywa się na komendę „w czwórki — WPRZÓD“. Ćwiczące oznaczone liczbą „dwa“ wysuwają się wprzód na lewo na wysokość swych poprzedniczek; sprawione w ten sposób czwórki dołączają do przepisowych odległości, kryjąc na czwórkę czołową i wyrównują odstępy. Czoło skraca krok bez osobnego rozkazu.

Przejście z *kolumny czwórkowej w kolumnę dwójkową* wykonuje się na komendę „w dwójki — WTYŁ“. Wykonanie następuje przez przesunięcie się ćwiczących oznaczonych liczbą „dwa“ za swe sąsiadki, oznaczone liczbą „raz“ i wyrównanie odległości i krycia.

Podczas marszu w terenie drogą błotnistą lub zakurzoną można *rozsunąć kolumnę* na boki rozkazem „środek — WOLNY“. Przy kolumnie dwójkowej rzędy, przy kolumnie czwórkowej dwójki skierowują się od czoła na boki drogi, lewe — na lewy skraj, prawy — na prawy skraj; równanie w dwójkach wzgl. czwórkach zostaje zachowane. *Powrót do ko-*

lumny następuje znowuż od czoła na rozkaz: „kolumna — DWÓJKOWA“, wzgl. „kolumna — CZWÓRKOWA“.

99. Oddawanie honorów pojedynczo.

Oddawanie honorów przez pojedynczą ćwiczącą odbywa się przez *zwrot głowy*, jeśli jest bez nakrycia głowy lub ma zajęte ręce, i przez *salutowanie*, jeśli jest w przepisowem nakryciu głowy. Podczas oddawania honorów ćwicząca patrzy w oczy przełożonej (starszej).

Zwrot głowy wykonuje się w *miejscu* w postawie zasadniczej, szybkim ruchem zwracając głowę o 45° w stronę przełożonej (starszej). W *marszu* na „baczność“, zwrot głowy o 6 kroków przed przełożoną, powrót głowy nawprost o 3 kroki za przełożoną.

Salutowanie wykonuje się w *miejscu* w postawie zasadniczej. Ćwicząca podnosi krótkim ruchem do brzegu beretu (kapelusza obozow.) prawą rękę, ułożoną tak, by palec wskazujący i średni były wyprostowane i złączone, pozostałe zaś palce złożone na dłoni i przyciśnięte kciukiem. Zewnętrzna strona pierwszego członka palca wskazującego przyłożona do brzegu nakrycia głowy nad prawym kątem prawego oka, dłoń zwrócona ku przodowi, łokieć skierowany w dół i na prawo wskos. Po salutowaniu ćwicząca opuszcza krótkim ruchem rękę w dół.

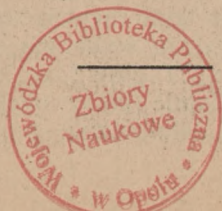
Salutowanie w marszu wykonuje się na *baczność*. Ćwicząca szybko zwraca głowę w kierunku przełożonej (starszej) i saltuje jak z miejsca; lewa ręka pozostaje przez czas salutowania przyłożona do le-

wego uda. Po salutowaniu ćwicząca opuszcza krótkim ruchem rękę w dół z jednoczesnym zwrotem głowy nawprost. Salutowanie rozpoczyna się na 6 kroków przed przełożoną (starszą), kończy się 3 kroki za nią.

100. Oddawanie honorów w szyku.

Oddział w szyku oddaje honory na komendę, przez zwrot głowy; salutuje wyłącznie prowadząca oddział. *W miejscu* na komendę „na prawo (lewo) — PATRZ“, poprzedzoną zawsze komendą „BACZNOŚĆ“ ćwiczące jednoczesnym ruchem zwracają głowy ku przełożonej i patrzą jej wprost w oczy; przechodzącą przed frontem oddziału przeprowadzają wzrokiem z jednoczesnym ruchem głowy przez cały czas trwania oddawania honorów. Koniec oddawania honorów następuje na komendę „BACZNOŚĆ“, na którą ćwiczące zwracają głowy nawprost.

W marszu na komendę „BACZNOŚĆ“ przybiera oddział dziarski krok, na komendę „na prawo (lewo) — PATRZ“ zwracają ćwiczące szybkim ruchem głowę we wskazaną stronę, patrząc na przełożoną (starszą). Na komendę „BACZNOŚĆ“ następuje zwrot głowy nawprost. Zwrot głowy musi być wykonany na 6 kroków przed przełożoną, ukończony — gdy ostatnia ćwicząca oddziału znajduje się 3 kroki za przełożoną.

TREŚĆ.

Str.

I. SŁUŻBA WEWNĘTRZNA.

I. Powinności i prawa żołnierza:

1. wartość siły zbrojnej	3
2. stanowisko żołnierza	3
3. miłość ojczyzny	3
4. karność	4
5. koleżeństwo i braterstwo broni	4
6. samodzielność i przedsiębiorczość	4
7. inne cnoty żołnierskie	4
8. prawa obywatelskie żołnierza	5

II. Hierarchja wojskowa:

9. podporządkowanie	5
10. starszy i młodszy	6
11. przełożony i podwładny	6
12. stopnie wojskowe	6
13. rozkaz	7
14. meldunek	7
15. droga służbowa	7
16. zachowanie się względem przełożonych i starszych	8

III. Władza dyscyplinarna:

17. władza dyscyplinarna	8
18. kary dyscyplinarne	9
19. zażalenia i prośby	10

IV. Garnizon i koszary:

20. garnizon	10
21. koszary	10
22. przepisy alarmowe	11
23. służba inspekcyjna	11

V. Tok służby w oddziale:

24. pododdział	11
25. obowiązki szefa	12
26. obowiązki drużynowych	12
27. obowiązki służbowych	12
28. porządek dzienny	13
29. raport poranny	13
30. raport służbowy	15
31. rozkaz dzienny	15

VI. Służba wartownicza:

32. służba wartownicza	15
33. rodzaje wart	16
34. zasadnicze określenia	16
35. skład i przełożeni warty	16
36. obowiązki wartownika	17
37. użycie broni	18
38. znaki rozpoznawcze	18
39. służba dyżurna	19

2. ORGANIZACJA SIŁ ZBROJNYCH.

I. Pojęcia wstępne:

40. naród pod bronią	19
41. Komitet Obrony Państwa	20
42. zadanie sił zbrojnych	20
43. organizacja sił zbrojnych	21

II. Systemy uzupełniania sił zbrojnych:

44. systemy uzupełniania sił zbrojnych w Europie	21
45. systemy uzupełniania sił zbrojnych w Polsce	22
46. systemy organizacji sił zbrojnych	23

III. Powszechny obowiązek wojskowy:

47. powszechny obowiązek wojskowy	24
48. służba wojskowa	25
49. czynności przygotowawcze do poboru	26
50. komisje	27
51. kategorie	28
52. służba pomocnicza i świadczenia	28

IV. Bronie i służby:

53. podział	28
54. bronie	29
55. służby	31
56. służby uzupełniające	31
57. służby zaopatrujące	33
58. służby bezpieczeństwa i porządku	37
59. służby utrzymania ducha bojowego	37

V. Jednostki:

60. podział na jednostki	38
61. dowódca	38
62. wielkie jednostki	38
63. małe jednostki	39
64. pułk piechoty	40

VI. Władze wojskowe:

65. władze wojskowe	41
66. Prezydent Rzeczypospolitej	42
67. Ministerstwo Spraw Wojskowych	43
68. Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych	44
69. Sztab Główny	44
70. władze terytorjalne	45

VII. Mobilizacja:

71. mobilizacja	46
72. mobilizacja ogólna	47
73. mobilizacja personalna sił zbrojnych	47

	Str.
74. mobilizacja środków przewozowych	48
75. mobilizacja przemysłu wojennego	48
76. koncentracja	49
77. ochrona pasa granicznego	49
78. tajemnica wojskowa	49

3. MUSZTRA.

I. Określenia ogólne:

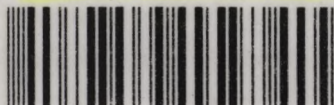
79. zadanie musztry	50
80. podział ćwiczeń	50
81. musztra w O. P. K.	51
82. szyki zwarte	51
83. komenda	51

II. Komendy i wykonanie:

84. postawa zasadnicza	52
85. postawa swobodna	52
86. zwroty w miejscu	53
87. zbiórki	54
88. rozejść się	55
89. równanie	56
90. występowanie z szyku	57
91. odstępowanie i łączenie	58
92. odliczanie	58
93. sprawianie szyków	59
94. marsz	61
95. zatrzymywanie	62
96. zbiórka w marszu	63
97. zwroty w marszu	63
98. sprawianie szyków w marszu	63
99. oddawanie honorów pojedynczo	65
100. oddawanie honorów w szyku	65

**Wojewódzka Biblioteka
Publiczna w Opolu**

CM 315043

000-315043-00-0